

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 3/2'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №5 від 22 березня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 17 березня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 25.03.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт
видавничої
справи

© "Аналітик", 2016

© "Економіка. Фінанси. Право", 2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константінов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

ЗМІСТ

Г.С. ГУРІНА. Формування стратегії експортного потенціалу вітчизняного авіаційного комплексу	4
С.М. АРЖЕВІТІН. Роль Національного Банку України в подоланні кризових явищ в економіці	6
І.Б. ШВЕЦЬ, О.В. ХАДАРЦЕВ. Вплив чинників поведінки суб'єкта господарювання на формуванні державної політики ресурсозбереження	9
А.А. ГАЛЬЧУК. Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні	15
О.О. ХАНДІЙ, В.В. ЗЕЛЕНСЬКА. Черты менталитета как фактор, определяющий поведение потребителей	18
Л.Ф. КАРПЕНКО. Організаційні засади залучення малих підприємств до участі в біржовій торгівлі	21
Є.О. КОБАЛЬЧИНСЬКА. Особливості управління потенціалом промислового підприємства в умовах кризи	24
К.І. KURPAYANIDI. Trends and prospects of Uzbekistan economy development in conditions of world economy cyclic fluctuations	27
О.В. ПОБЕРЕЖЕЦЬ. Оцінка методів планування результатів діяльності промислового підприємства	33
Ю.В. ШТИК, О.С. РІЗВА. Конвергенція фінансової і нефінансової (соціальної) звітності	40

ГУРІНА

Ганна Сергіївна
gurina_gs@ukr.net

УДК 330.3:017.24

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ВІТЧИЗНЯНОГО АВІАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУSTRATEGY FORMATION EXPORT POTENTIAL DOMESTIC AVIATION
COMPLEX

к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Інституту економіки та менеджменту, Національний авіаційний університет

Стаття присвячена дослідженню та аспектам формування стратегії експортного потенціалу вітчизняного авіаційного комплексу. У статті охарактеризовано особливості повного циклу виробництва авіаційної техніки та складові, які відображають загальний потенціал авіаційного комплексу України.

Статья посвящена исследованию и аспектам формирования стратегии экспортного потенциала отечественного авиационного комплекса. В статье охарактеризованы особенности полного цикла производства авиационной техники и составляющие, отражающие общий потенциал авиационного комплекса Украины.

The article investigates aspects of strategy formation and export potential of the domestic aviation industry. This article describes the features of the full cycle of aircraft and components, which reflect the overall capacity of the aviation industry of Ukraine.

Ключові слова: потенціал, стратегія, авіаційний комплекс

Ключевые слова: потенциал, стратегия, авиационный комплекс

Keywords: potential, strategy, aviation complex

ВСТУП

Наша держава належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом (макротехнологією) створення авіаційної техніки, і займає провідне місце на світовому ринку, що не раз доведено як в цивільній, так і в військовій авіації. За рівнем розвитку літакобудування Україна належить до найбільш розвинутих держав. Таку промисловість мають п'ять - шість держав, які застосовують новітні технології в повному циклі виробництва авіаційної техніки. Україна на сьогодні може пишатися деякими моделями літаків типу Ан, які успішно конкурують зі світовими зразками. Але наша авіаційна техніка має певні конкурентні переваги у порівнянні із закордонними аналогами. Останні новини про відновлення авіаційної техніки для потреб армії красномовно свідчать про значний потенціал авіаремонтної галузі, як складової авіаційного комплексу України. Літакобудування є однією з найбільш прибуткових, задіяних в міжнародних економічних відносинах, і, в той же час, найбільш капіталоємних галузей машинобудування, а також можна говорити про бюджетоутворюючу функцію авіаційної галузі загалом.

Загальний потенціал авіапідприємства — це домінантна сукупність внутрішніх можливостей та зовнішніх економічних чинників та ресурсів, які створюють передумови для сталого розвитку та забезпечують місію, стратегічні і тактичні цілі підприємства в сфері авіаційної діяльності.

Потенціал галузі складають не лише авіаційні заводи та авіакомпанії, а і наявність кваліфікованих кадрів та розвиненої наукової бази. Також слід зазначити, що не останню роль в нарощуванні потенціалу авіапідприємств відіграють певні зрушення і зміни в законодавстві та впровадженні програм розвитку цілої галузі. Максимально ефективного використання та поєднання науки і виробництва - мета, яка допоможе налагодити співпрацю в галузі, вийти на міжнародні ринки з конкурентоспроможною продукцією. Під потенціалом слід розуміти і налагоджену співпрацю з партнерами з інших країн. На сучасному етапі реформатування та розвитку авіаційної галузі є питання відмови від традиційного партнерства в створенні літаків сімейства Ан, але це не має зашкодити подальшому пошуку партнерів в інших країнах, оскільки самостійний вихід на нові ринки має певний набір складностей і ризиків. Без сумнівів, це тимчасова ситуація невизначеності, яка зміниться під впливом позитивних зрушень на політичній та економічній арені.

МЕТА РОБОТИ

Дослідження сучасних шляхів формування стратегії експортного потенціалу авіаційного комплексу, який має вагоме підґрунтя для подальшого розвитку, проте можна виділити основні причини уповільнення темпів розвитку вітчизняного авіаційного комплексу такі як скорочення технологічних розробок та інтелектуальних ресурсів,

а також відсутність активної міжнародної співпраці з країнами-стратегічними партнерами.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, Інтернет-ресурси, присвячені авіаційній галузі, статистичні дані Національного інституту стратегічних досліджень.

При здійсненні дослідження експортного потенціалу підприємств використано методи узагальнення, порівняння, структурно-логічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основними причинами уповільнення темпів розвитку вітчизняного авіаційного комплексу є скорочення технологічних розробок та інтелектуальних ресурсів, а також відсутність активної міжнародної співпраці. Відбувається погіршення вікової структури кадрового потенціалу галузі, що загрожує її перспективам. Шляхи реалізації потенціалу авіаційного транспорту полягають у зміцненні матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств, впровадженні нових форм надання послуг по перевезенню пасажирів, розбудові та задіянню нових терміналів на базі окремих аеропортів. Тим більше, що на цей час впроваджується програма по об'єднанню всіх аеропортів по Україні, що є цільовою Програмою розвитку аеропортів до 2023 року. До найважливіших завдань авіації належать також посилення безпеки перевезень, лібералізація умов виконання міжнародних авіаційних польотів між Україною та ЄС.

Інфраструктура, технологічне обладнання, методи управління на серійних літакобудівних заводах не відповідають сучасним ринковим вимогам. Виходячи з цього, для подальшого розвитку авіаційного потенціалу слід формувати стратегію виробництва авіатехніки з урахуванням стану зовнішнього ринку, наявного в Україні науково-технічного, виробничого і фінансового потенціалу. Суб'єктам підприємницької діяльності треба вжити певних заходів щодо оновлення основних фондів, фінансування наукових досліджень, співробітництва з закордонними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання інвестицій.

Вітчизняні підприємства, хоча і не є досить ефективними та продуктивними за сучасними стандартами, проте можуть стати початківцями в розвитку не лише інвестиційної привабливості галузі, а і науково-дослідницького потенціалу країни, міжнародних зв'язків, грантів тощо. Авіаційний потенціал України за умови його ефективного використання та розвитку здатний забезпечити державі стійкі позиції серед провідних авіаційних

держав світу. Україна буде мати лідерські позиції авіаційної промисловості не тільки на внутрішньому, а і на світовому ринку та зможе конкурувати з країнами-лідерами в цій сфері у світовому масштабі.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз засвідчує недостатню ефективність державного регулювання та протекціонізму авіаційній галузі, оскільки цьому ринку притаманні такі риси як нестабільність, низька конкурентоспроможність. Як наслідок, на сьогодні український авіаційний ринок ще не в повній мірі готовий до роботи в умовах «відкритого неба», а адаптовані до європейських стандартів нормативно-правові акти не враховують стан ринку авіаційних послуг в Україні та потреби національних компаній. З метою удосконалення механізмів державного регулювання стосовно сертифікації, страхування, державного контролю та нагляду за безпекою цивільної авіації підготовлено низку проектів регуляторних актів, які сприятимуть підвищенню технічного стану повітряних суден, аеродромів та аеропортів, рівня обслуговування користувачів суб'єктами наземних служб в аеропортах, розвитку авіаційного сполучення в Україні та підвищенню привабливості ринку авіаційних перевезень. Все це є невід'ємними складовими експортного потенціалу галузі, а їх розгляд має носити комплексний характер та сприяти розвитку по всіх напрямках співпраці. Вимоги інтеграції у світовий економічний простір диктують необхідність забезпечення єдності технічної бази та технологій, що застосовуються на ринку авіаперевезень. Більшості українських авіапідприємств необхідний час та прямі інвестиції для виконання вимог відповідності європейським нормам і стандартам.

Список використаних джерел

- 1) Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіаційної промисловості України на період до 2020 року
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130 «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-p/page3>
- 3) Вовк О.М. Економічне обґрунтування комплексної оцінки інвестиційного потенціалу авіапідприємства (продовження)/ Г.Ю Кучерук, О.М. Вовк// Економіка, фінанси і право. – К., 2008.
- 4) Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
- 5) Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/451/>

АРЖЕВІТІН

Станіслав
Михайлович

s.arzhevitin@mail.ru

д.е.н., завідувач
кафедри, ДВНЗ
"КНЕУ імені
Вадима Гетьмана"

УДК 336.71

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ПОДОЛАННІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
В ЕКОНОМІЦІTHE ROLE OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE IN OVERCOMING THE
ECONOMIC CRISIS

У статті проведено дослідження ролі НБУ в подоланні фінансово-економічної кризи. Дано оцінку стану економіки, її структурної розбалансованості та визначено проблеми і перспективи монетарного регулювання за таких умов.

В статье проведено исследование роли НБУ в преодолении финансово-экономического кризиса. Дана оценка состояния экономики, ее структурной разбалансированности, определены проблемы и перспективы монетарного регулирования в таких условиях.

The paper studied the role of the NBU in overcoming the financial crisis. The estimate of the economy, its structural imbalance and identified the problems and prospects of monetary regulation under such conditions.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, грошово-кредитна політика, інфляційне таргетування

Ключевые слова: финансово-экономический кризис, денежно-кредитная политика, инфляционное таргетирование

Keywords: financial crisis, monetary policy, inflation targeting

ВСТУП

В умовах масштабних кризових явищ останніх років, що з фінансового сектору поширились на всі сфери економіки, важливість своєчасного та цілеспрямованого вжиття комплексу регулятивних заходів щодо активного впливу на умови економічної діяльності таким чином, щоб вийти із глибокої рецесії та створити монетарні передумови економічного зростання.

Таким чином, дієвість впливу держави на економіку визначається ефективністю застосування тих чи інших регулятивних заходів, здатних активно протидіяти кризовим тенденціям. Серед таких заходів монетарне регулювання слід вважати одним із найбільш важливих та дієвих інструментів впливу держави на перебіг економічних процесів.

МЕТА РОБОТИ

У зв'язку з цим, дослідження питань використання інструментів монетарного регулювання центрального банку в Україні набуває особливого значення, що зумовлює **актуальність** обраної теми та доцільність проведення досліджень. Важливе значення в подоланні кризових явищ в економіці має об'єктивна оцінка ситуації та правильне визначення інструментів, методів та цілей грошово-кредитної політики орієнтованих на подолання кризи.

Дослідженням сучасних особливостей діяльності центральних банків та практичних аспектів реалізації їхніх функцій, в тому числі і монетарного регулювання економіки, присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів. Зокрема, розгляду даної проблематики приділяли увагу такі зарубіжні науковці

як Д. Блекуелл, Ч. Виплош, Р.Г. Габбард, Ю.С. Голікова, М.Ю. Головін, Ч. Гудхарт, О.І. Лаврушин, М.Ю. Матовніков, Ф.С. Мишкін, С.Р. Моїсєєв, Л.А. Московкіна, В. Сміт, Дж. Тобін, О.В. Улюкаєв, М. Фрідмен, Г.Г. Фетісов, Ф. Форд, В.М. Шенаєв, М.М. Ямпольський та ін. Серед вітчизняних науковців і практиків, які зробили вагомий внесок у дослідження природи та особливостей організації діяльності центрального банку і реалізації ним грошово-кредитної політики, слід відзначити таких як Б.П. Адамик, З.М. Васильченко, О.В. Васюренко, В.М. Геєць, О.В. Дзюблюк, О.М. Колодізєв, В.В. Козюк, В.В. Корнєєв, І.О. Лютий, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, О.І. Петрик, Д.В. Полозенко, Л.О. Примостка, М.Ф. Пуховкіна, К.Є. Раєвський, Л.М. Рябініна, М.І. Савлук, В.С. Стельмах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічну основу роботи складає сучасна економічна теорія, критичний синтез класичних теорій і новітніх поглядів на проблему монетарного регулювання економіки Національним банком. Для оцінки основних показників монетарної політики використо-вуються різноманітні **методи**, серед яких метод структурно-логічного аналізу, статистичний та порівняльний аналіз динаміки показників. **Емпіричною основою** дослідження є існуючі розробки українських та зарубіжних науковців.

РЕЗУЛЬТАТИ

В Україні вже понад 25 років, так і не створені інституційні та економічні умови для ефективної

діяльності НБУ як самостійного органу монетарної влади. Проте, саме за останні два роки внаслідок об'єктивних обставин та суттєвих помилок НБУ в монетарному, валютному і банківському регулюванні відбулись безпрецедентні за всю історію існування гривні зростання інфляції, руйнація вартості національної валюти і української банківської системи.

Відсутня національна стратегія економічного розвитку, спрямована на забезпечення реструктуризації і модернізації економіки на основі якісно нового типу індустріалізації. Це суттєво ускладнює ефективне проведення монетарної політики. Проте з боку НБУ також відсутні ініціативи щодо розробки і обговорення з усіма гілками влади ефективної стратегії монетарної політики до 2020 р., в якій би був даний правдивий діагноз поточних проблем, окреслені пропозиції щодо відновлення економічного зростання та сформувані відповідні стратегічні напрями монетарного розвитку. В світовій історії є багато успішних прикладів, коли саме центральний банк ініціював розробку ефективної економічної і фінансової стратегії виходу країни з глибокої кризи. На жаль, цього і досі не відбулося в Україні. Внаслідок недалекогоглядних дій Правління НБУ та інших гілок влади Національний банк всупереч Конституції України та Закону про Національний банк з вересня 2015 року працює без Ради НБУ, без затверджених нею кошторису доходів і витрат НБУ, Основних засад грошово-кредитної політики на 2016 рік, без нагляду за системою внутрішнього контролю НБУ[1].

В економіці України накопичилися суттєві структурні дисбаланси, які були посилені невиваженою політикою НБУ, що призвело до загострення на валютному, міжбанківському та грошовому ринку в цілому. Через це країна опинилася в повній залежності від зовнішніх запозичень. З боку макроекономічного розвитку найбільші проблеми для здійснення головних функцій НБУ створюють:

- Переважаюче експортно-орієнтоване виробництво порівняно із виробництвом для внутрішнього ринку, що спричинює надмірну залежність країни від імпорту товарів і послуг, погіршення кон'юнктури валютного ринку, підвищення ризиків курсової і цінової нестабільності;

- Переважно сировинний характер експортованої з України продукції, у вартості якої вкрай мала частка доданої вартості, що істотно ускладнює балансування експорту та імпорту, а також - підтримання курсової стабільності гривні, посилює фінансовий тиск на гривню завдяки низькій зайнятості робочої сили у такому виробництві, обмежує можливості формування ресурсної бази банків;

- Постійне зростання в структурі ВВП частки споживчих витрат при одночасному зниженні частки нагромадження основного капіталу, що призводить до гальмування розширеного відтворення, погіршення передумов для розвитку ринку капіталу та зростання зайнятості, кредитних відносин, в т.ч. банківського кредитування;

- Висока частка в структурі ВВП тіньової економіки, що негативно впливає на банківську діяльність через посилення тиску з боку фіскальних органів, погіршення передумов для дотримання принципів взаємної довіри, відповідальності, чесності і прозорості, як наслідок – поза межами офіційного грошового обороту, за оцінками різних експертів, знаходиться від 80 до 100 млрд. дол.;

- Високий рівень монополізації та олігархізації економіки, що знижує конкурентоспроможність її на світовому ринку та ефективність ринкових механізмів на внутрішньому ринку, сприяє відтоку капіталу за кордон, стримує формування валютних та фінансових ресурсів в середині країни, посилює тиск необ'єктивних спекулятивних чинників на кон'юнктуру валютного та товарних ринків, що робить її слабо регульованою і прогнозованою;

- Хронічна і всезростаюча розбалансованість державних фінансів: державного бюджету, пенсійного та інших фондів соціального призначення, державних корпорацій, що спричинює посилення прямого та опосередкованого тиску на банківську систему з боку фіскальної влади та міжнародних кредиторів, подорожчання кредитних та валютних ресурсів, ускладнення доступу господарюючих суб'єктів до банківських кредитів, все глибшу фіскалізацію грошово-кредитної політики НБУ;

- Надмірне зростання валового зовнішнього боргу, обсяг якого в середині 2015 року становив 163,2% ВВП, внаслідок чого зовнішні запозичення перетворюються із інструменту розвитку в гальмо економічного зростання, дестабілізують валютний і товарні ринки;

В умовах такої структурної розбалансованості економіки НБУ став на шлях безумовного виконання вимог великих міжнародних кредиторів та монетизації фіскально-бюджетної політики уряду. Щоб вийти з такої залежності і бути конструктивним «гравцем» в економічному житті країни, НБУ потрібно стати провідним ініціатором і учасником розробки національної стратегії економічного розвитку, спрямованої на зміну структури економіки у відповідності з потребами українського народу, а також активним учасником її реалізації. Для цього потрібно розширити цільову спрямованість політики НБУ, включивши до неї крім суто монетарних проблем і проблеми реального сектору економіки, як це робили найбільш успішні країни, що розвивалися.

Сучасна законодавча база діяльності НБУ та банківської системи в цілому не в повній мірі відповідає новим вимогам, що постали перед ними в умовах системної кризи та глобальної фінансової нестабільності. В Конституції України (1996 р.) основною функцією НБУ визнано лише забезпечення стабільності грошової одиниці, натомість, згідно із Конституціями інших країн центральний банк несе відповідальність за економічне зростання, зайнятість населення, тощо. В законі «Про Національний банк України (1999, 2010 рр.) така обмеженість функціонального призначення НБУ була ще більше посилена, оскільки задача стабілізації гривні була підмінена стабілізацією цін, тобто зі сфери відповідальності НБУ виведено також завдання

курсуючої стабілізації. Така трансформація законодавчої бази дала можливість НБУ оголосити перехід до режиму інфляційного таргетування та про запровадження режиму вільного плавання курсу гривні, не зважаючи на можливі негативні наслідки для економіки і соціальної сфери. В цьому аспекті слід розглядати проведені НБУ в 2014-2015 рр. «очищення» банківської системи, яке по суті звелась до скорочення на третину банків (біля 64), що переросло у системну банківську кризу та завдало великої шкоди заощадженням населення, фінансам господарюючих суб'єктів, та перш за все малому і середньому бізнесу, які зберігали грошові кошти в цих банках, що не були відшкодовані через механізм гарантування вкладів. Багато з цих підприємств змушені припинити свій бізнес. Держава втратила суспільну довіру.

Найбільш кардинальні заходи політики НБУ в період фінансово-економічної кризи були проведені без врахування реальної ситуації в економіці та соціальній сфері країни, а тому їх наслідки для суспільства виявилися співставними з результатами агресії РФ на сході країни. Перехід до режиму вільного плавання курсу гривні був проголошений у найбільш несприятливий момент, коли загострилися політичні ризики, дисбаланси у зовнішній торгівлі і на валютному ринку. Після вирівнювання платіжного балансу та стабілізації валютного курсу у діапазоні 12 – 13 грн/дол., після виборів у Парламент з листопада 2014 року почався новий виток помилкових дій монетарної політики НБУ. Експансія великих обсягів рефінансування овернайт через невелику кількість банків, призвела до посилення спекулятивних операцій, розвитку «чорних» валютних ринків та обвалу курсу гривні у лютому 2015 року до 30 грн./дол., а на «чорному» ринку до 40 грн./дол.. Поряд з активним рефінансуванням проводилися значні за обсягами мобілізаційні операції з депозитними сертифікатами НБУ, що знижувало мотивацію банків до кредитування клієнтів. Таке відволікання коштів відбувається на фоні грошового голоду у реальному секторі економіки та зниження обсягу грошової маси в обігу (динаміка монетарної бази і грошових агрегатів знаходяться у зоні від'ємних значень). Країна заплатила високу ціну за ці прорахунки монетарної і валютної політики НБУ: майже на половину втрата валютних резервів, параліч валютного та міжбанківського ринків, недопустимо великий відтік депозитів, величезні збитки господарюючих суб'єктів, держави та домогосподарств, поява нової могутньої інфляційної загрози, що не піддається регулятивному впливу з боку НБУ, подальше падіння довіри до банківської системи, посилення девальваційних та інфляційних очікувань. У виграші від такого переходу до «вільного плавання» курсу виявилися, суб'єкти тіньового бізнесу, великі спекулянти, корупціонери та інші власники великих інвалютних ресурсів.

Про доцільність запровадження в Україні режиму інфляційного таргетування НБУ заявив ще в Основних засадах грошово-кредитної політики на 2002 р., але застеріг про необхідність створення для цього відповідних умов. Судячи з того, що економіка

країни переживає затяжну кризу і системну структурну розбалансованість, такі передумови до цього часу не створені. Проте уже з 2009 р. НБУ розпочав стримувати зростання пропозиції грошей, виправдовуючи такі дії необхідністю поступового запровадження елементів режиму інфляційного таргетування. Уже в розпал кризи 2008-2009 рр. коли обсяг реального ВВП зменшився майже на 15%, НБУ знизив приріст грошової бази зі 131,6% в 2008р. до 104,4% в 2009р., в той час як центральні банки розвинутих країн, що переживали таку кризу, всіляко нарощували пропозицію грошей, щоб підвищити ліквідність національних економік і допомогти їм вийти з кризи. Економіка України не отримала такої підтримки з боку НБУ і була приречена на глибоку депресію, і ми втратили десятиріччя потенційного розвитку. Більше того, НБУ у своїх планах передбачає повне запровадження режиму інфляційного таргетування уже з 2016 р., що може призвести до широкомасштабної платіжної кризи, поглиблення економічної рецесії, соціальних і політичних катаклізмів [2, 3]. В кінцевому рахунку буде дискредитована сама ідея режиму інфляційного таргетування і остаточно підірвана довіра до Національного банку і його монетарної політики.

ВИСНОВКИ

Отже, головним завданням НБУ, є сприяння економічному зростанню та розвитку фінансового ринку всіма доступними йому методами та інституційними інструментами. Забезпечення економічного розвитку повинно розглядатись як одна із пріоритетних стратегічних цілей монетарної політики НБУ. Відповідні зміни потрібно підготувати і внести в Конституцію України та в закон «Про Національний банк України»;

При розробці та реалізації стратегії монетарної політики НБУ перенести завдання запровадження режиму інфляційного таргетування та режиму вільного плавання курсу за межі середньострокової перспективи, поки не будуть створені надійні передумови для ефективного функціонування цих режимів, а саме: подолання макроекономічних дисбалансів, оздоровлення державних фінансів та банківської системи, формування фондового ринку, демонополізації економіки, відновлення довіри до банків, зниження інфляції до однозначної величини, істотного здешевлення кредитних ресурсів та мінімізації волатильності ринкового курсу гривні.

Список використаних джерел

1. Про стан проведення грошово-кредитної політики у січні-березні 2015 року та її вплив на стан соціально-економічного розвитку України. Рада НБУ. Рішення Ради від 23.04.2015р № 5. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17039215>
2. Постанова Правління Національного банку України від 18 серпня 2015 року № 541 "Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20985217>
3. Стратегія монетарної політики на 2016–2020 роки. Пропозиції Правління НБУ до Основних засад грошово-кредитної політики. Презентація [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20985218> (дата звернення – 27.08.2015).

ШВЕЦЬ

Ірина Борисівна
irina_shvets13@ukr.net

УДК 338.23

ХАДАРЦЕВ

Олександр Валентинович
alexkhardarcev@ukr.netВПЛИВ ЧИННИКІВ ПОВЕДІНКИ
СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ НА
ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯIMPACT OF BEHAVIOR FACTOR OF
ENTITIES ON STATE RESOURCES
SAVING POLICYд.е.н., професор, проректор
з міжнародних зв'язків,
Донецький національний
технічний університетасистент, Полтавський національний
технічний університет імені Юрія Кондратюка

Стаття присвячена дослідженню чинників що впливають на поведінку суб'єктів господарювання у ресурсозбереженні. Розглянуто механізм причинно-наслідкового зв'язку внутрішніх і зовнішніх мотивів. Сформовано підходи щодо їх систематизації та ієрархію даних чинників. Запропоновано шляхи практичного застосовування результатів дослідження при формуванні політики ресурсозбереження.

Статья посвящена исследованию факторов, которые влияют на поведение субъектов хозяйствования в ресурсосбережении. Рассмотрен механизм причинно-следственной связи внутренних и внешних мотивов. Сформированы подход к их систематизации и иерархия данных факторов. Предложены пути практического применения результатов исследования при формировании политики ресурсосбережения.

The present article dedicated to the research of the factors that influence the behavior of economic entities in resources saving. The mechanism of causation internal and external reasons. The approaches to their organization and hierarchy of these factors formed here. There made the ways of practical application of research results in policy of resources saving.

Ключові слова: ресурсозбереження, суб'єкт господарювання, політика ресурсозбереження, методи та інструменти ресурсозбереження

Ключевые слова: ресурсосбережение, субъект хозяйствования, политика ресурсосбережения, методы и инструменты ресурсосбережения

Keywords: resources saving, an entity, resources saving policy, methods and tools of resources saving

ВСТУП

Побудова ефективної державної політики ресурсозбереження вимагає ґрунтовного теоретико-методологічного забезпечення. Економічні тенденції розвинених країн і навіть країн, що розвиваються, переконливо свідчать про зміну господарського світогляду і пріоритетності мети – від максимізації насичення потреб і безмірного споживання, до раціонального господарювання і забезпечення існування майбутніх поколінь. Ресурсозберігаючий розвиток стає запорукою довготривалості і успіху як для бізнесу, так і суспільства, країни. Проте дану тезу в повній мірі важко застосувати до України. Ресурсозбереження в Україні реалізується недостатньо активно, стосовно чого дослідники наводять багато проблем і недоліків. Здійснення заходів щодо раціонального споживання ресурсів, та підвищення ефективності їх використання, тісно пов'язано з впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища кожного окремого суб'єкта господарювання. При цьому, ресурсозбереження набуває настільки необхідної актуальності для окремого суб'єкта, наскільки воно здатне забезпечити досягнення кінцевої мети, або принаймні усунути перешкоди чи сприяти її досягненню. Завданням державної економічної політики в цілому є забезпечення сталого і гармонійного розвитку

економічного середовища України, але з урахуванням національних інтересів та потреб суспільства: гідного рівня життя, усунення соціальних дисбалансів, політичної стабільності, економічної і екологічної безпеки, тощо. Тому ефективність методів та інструментів ресурсозбереження цілком залежить від того, наскільки вони будуть здатні забезпечити істотну мотивацію для суб'єкта господарювання, з урахуванням форм та методів впливу. З іншої сторони, виявлення закономірностей мотивації, дозволить підвищити ефективність формування політики ресурсозбереження, що дозволить оптимізувати бюджетні видатки, та раціонально використовувати суспільні і державні засоби. Ресурсозбереження досліджується як у мікроекономічному аспекті (вплив на діяльність підприємства) так і мезо-, і макроекономічному аспектах (значущість для економіки території і регіону, роль у розвитку держави). Зокрема Б.М. Андрушків, Ю.Я. Вовк, І.П. Вовк, М.А. Вознюк, І.В. Островський, І.М. Сотник у своїх працях детально висвітили теоретичні засади ресурсозбереження, О.М. Масліченко, О.В. Мірошніченко та І.С. Мурашко аналізували особливості активізації ресурсозбереження, Н.О. Кондратенко розглядала структуру і окремі складові політики ресурсозбереження.

Незважаючи на значний обсяг досліджень і

напрацювань, у зв'язку із різноманітністю наукових поглядів, існують розбіжності та переплетіння у дефініціях: що саме відноситься до мотивів, стимулів, умов, методів та інструментів ресурсозбереження, тощо. Відповідно недостатньо розкритим є сам механізм зв'язку між окремими мотивами, стимулами, умовами і чинниками внутрішнього і зовнішнього середовища ресурсозбереження – завжди залишаються питання «що?», «чому?» і «як?» впливає на конкретні дії стосовно ресурсозбереження, а отже й визначає його результат. На нашу думку, механізм зв'язку формується у відповідності із ієрархічною систематизацією чинників мотивації ресурсозбереження.

МЕТА РОБОТИ виявити механізм і систематизувати зв'язок чинників що впливають на поведінку суб'єкта господарювання стосовно ресурсозбереження, виявити практичне застосування даних напрацювань при формуванні політики ресурсозбереження.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, та матеріали періодичних видань (у тому числі й Інтернет-ресурси), а також дані статистичних спостережень. При проведенні дослідження використано методи наукової абстракції та порівняння, структурно-логічний аналіз, метод індукції причинно-наслідкового зв'язку, наукового синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ресурсозбереження пов'язано практично з усіма аспектами діяльності суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності – виробничою, фінансовою, комерційною, інвестиційною, управлінською, правовою, інвестиційною, інноваційною, екологічною тощо. Кожен суб'єкт господарювання спрямовує свої дії на досягнення власних цілей і задоволення економічних інтересів, для чого намагається максимально використати наявний потенціал та конкурентні переваги, задля отримання у підсумку кінцевої мети – прибутку. І. Вовк та О. Погайдак [1, с. 322] доводять що прибуток хоч і залежить від ефективності використання ресурсів, проте не може бути узагальнюючим об'єктивним показником ресурсозбереження, оскільки на його формування вихідне значення має ринкова кон'юнктура. Проте специфіка якраз і полягає в тому, що прибуток будучи функціональним результатом ресурсовикористання, стохастично є саме фактором впливу. Прийняття рішення щодо впровадження заходів ресурсозбереження корелюється із очікуваним впливом на прибуток, тіснота зв'язку даної кореляції впливає на рівень і масштаб ресурсозбереження. Також узагальнюючим чинником, що впливає на поведінку суб'єкта господарювання є повнота дотримання в економічному середовищі принципів господарювання (згідно Господарського Кодексу України), зокрема:

- забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;

- свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- обмеження державного регулювання економічних процесів.

О.М. Масліченко [2, с. 104] доводить, що активізація ресурсозбереження є неможливою без цільової державної підтримки стосовно формування ефективного економічного середовища: вдосконалення нормативно-правового забезпечення, фінансових і фіскальних преференцій, державних гарантій інвестиціям, забезпечення конкурентного середовища, удосконалення цінової політики, тощо. Тому правомірно вважати, що для суб'єкта господарювання першочергова значущість ресурсозбереження полягатиме в наступному:

1. Як ефективний засіб досягнення головної мети господарювання – прибутку (за рахунок мінімізації витрат, збільшення доходів, зростання конкурентоспроможності, зміцнення ринкових та суспільних позицій, тощо).

2. Як ефективний засіб забезпечення незалежності, самостійності і систематичності господарської діяльності (за рахунок зростання гнучкості техніко-технологічної системи, диверсифікації ресурсного забезпечення, оптимізації виробничих і господарських операцій, тощо).

Чим вищою буде значущість ресурсозбереження порівняно з іншими засобами господарювання, тим більшими будуть інтерес і активність в даній сфері суб'єктів господарювання. Підтвердження такого підходу правомірно вбачати в принципах сталого розвитку підприємства, які наводять О.В. Мірошніченко та І.С. Мурашко [3, с. 60]: системності, адаптивності, ресурсозбереження, раціонального використання ресурсів, гнучкості, цілісності та цілеспрямованості. Дані принципи є агрегованим відображенням сучасних вимог розвитку, і є характерними не лише для окремого суб'єкта господарювання, а й для економічної системи будь-якого рівня ієрархії – території, регіону, держави.

Окремим елементом, що відіграє ключову роль, є управління ресурсозбереженням, в усіх його аспектах. На ньому сконцентрована увага багатьох дослідників, оскільки саме через тип, методи, способи і інструменти управління, безпосередньо приводиться в дію механізм ресурсозбереження. При цьому, категорія управління ресурсозбереженням характеризується особливостями, що неоднозначно проявляються на різних рівнях адміністративно-економічної ієрархії. По-перше воно є функціональним відображенням концептуальних основ економічної діяльності суб'єкта господарювання [4], а отже свідчить про широту світогляду на ресурсозбереження та враховує індивідуальну специфіку. По-друге – є інструментом поєднання об'єктивно-суб'єктивних суперечностей що виникають в усіх сферах господарювання, і на всіх рівнях економіки. По-третє – є формою виразу економічної свободи права власності (знову ж таки з особливостями для різних форм власності). По-четверте є показником «життєздатності» та

компетентності самого суб'єкта управління стосовно досягнення поставленої мети і цілей. Перефразовуючи думку І.В. Островського [5, с. 184], правомірно сказати що управління є віддзеркаленням ідеології господарювання, а саме це якнайкраще характеризує значущість ресурсозбереження і з точки зору окремого суб'єкта господарювання, і з точки зору держави. Н.О. Кондратенко у своєму дослідженні [6] визначила логіко-структурний зв'язок, між системою управління ресурсозбереженням на рівні підприємства і ефективністю формування політики ресурсозбереження, що дає можливість зробити уявлення про закономірності і механізм мотивації ресурсозбереження. Здійснюючи порівняльний аналіз, слід зазначити, що методи управління ресурсозбереженням на підприємстві, на рівні регіону або держави трансформуються в методи і інструменти політики, зберігаючи в основному свою сутність. Тому чинники ресурсозбереження за способом дії правомірно згрупувати наступним чином:

- мотиви – мають, як правило, внутрішню спонукальну силу, що формуються під впливом як економічного, так і соціального, морального, етичного та психологічного світогляду;

- стимули – мають, як правило, зовнішню спонукальну силу, за рахунок сприяння задоволення власних економічних інтересів, або співпадання економічних інтересів зовнішнього середовища;

- необхідність/невідворотність – мають переважно зовнішню спонукальну силу, оскільки формуються під впливом об'єктивних тенденцій, обставин та умов розвитку економічного середовища (для невідворотності – на основі довготривалої перспективи та майбутніх прогнозів). Не завжди співпадає с поточними економічними інтересами, проте є виправданим з погляду стратегії.

- примуси – мають зовнішню спонукальну силу, практично не відповідають економічним інтересам, оскільки можуть формуватися під впливом об'єктивних обставин, але проявляються через дії суб'єктів зовнішнього середовища, в першу чергу органів влади.

Звичайно такий поділ є доволі умовним, оскільки складно провести чітку межу між групами. Проте він дозволяє пояснити недостатню дієвість і ефективність як окремих інструментів ресурсозбереження, так і в цілому формування політики ресурсозбереження. У дослідженні колективу науковців під керівництвом Б.М. Андрушківа [7, с. 272-299] проаналізовано особливості застосування важелів економічної та моральної зацікавленості раціонального ресурсовикористання. При співставленні характеристик різних методів та інструментів підтримки ресурсозбереження (тарифна і податкова політика, лізингові операції, перформанс-контракти, пільгове кредитування, політика субсидій населенню, тощо) з урахуванням як вітчизняного, так і закордонного досвіду, правомірно встановити загальні закономірності ступеневості залежності, послідовності застосування та результативності:

1. Відповідність «правилу ринку» – пропозиція «ресурсозбереження» ефективна і доцільна тоді, коли існує відповідний попит. Як вже зазначалось вище, якщо ресурсозбереження не є значущим для суб'єкта господарювання, то не слід очікувати на його істотну активізацію.

2. Об'єктивність відповідно існуючому економічному середовищу – напрями і методи ресурсозбереження повинні відповідати сучасним потребам стабільного функціонування і розвитку як суб'єктів господарювання, так і суспільства в цілому.

3. Адекватність передумовам та джерелам забезпечення – рівень цілей і завдань ресурсозбереження повинно відповідати доступності засобів щодо їх досягнення.

4. Ієрархічна структуризація дії (за охопленням, масштабами, очікуваними ефектами), яка може мати різний прояв. Заходи, методи та інструменти ресурсозбереження у кожному конкретному випадку застосування носять неоднорідну спонукальну силу. Тобто недостатність прямих стимулів може «перекриватись» умовами «необхідності/невідворотності», відсутність мотивів – примусами. Аналогічно й у разі «вичерпання ресурсу» певної групи інструментів, виникає необхідність «підвищення рівня» вирішення проблеми ресурсозбереження. Правомірно сказати, що якраз у випадку, коли мотиви гармонізуються зі стимулами, і це відповідає об'єктивній необхідності досягається ефект «синергії», про який наголошує багато дослідників.

Враховуючи особливості сфер походження чинників ресурсозбереження та специфіку їх взаємодії, правомірно представити узагальнюючу декомпозицію згідно методики побудови піраміди Маслоу. Структуризацію мотивів за ієрархією піраміди Маслоу здійснювала у своєму дослідженні І.М. Сотник [8, с. 107]. Проте підхід І.М. Сотник полягає у характері мотивації за видами потенційних ефектів і результатів, інакше кажучи – яка складова ресурсозбереження є більш дієвою під впливом мотивів, стимулів економічних інтересів та ситуативних факторів. За нашим підходом акцент здійснюється на ресурсозбереженні як на видові і формі економічної активності в цілому, що є актуальним при формуванні державної політики.

Слід оговоритись стосовно проблематики дефініції. Вважаємо, що слід застосувати умовний термін «чинники поведінки щодо ресурсозбереження», оскільки (як вже зазначалось) важко провести чітку межу між мотивами і стимулами, а також необхідно зазначити що форма прояву (ефект дії) окремих інструментів ресурсозбереження теж тісно перетинається з мотивацією і стимулюванням (варіант – впровадити термін «важіль ресурсозбереження», як наводиться у Б.М. Андрушківа). Представлена на рис. 1 декомпозиція відображає рівень ієрархії чинників, яким керується суб'єкт господарювання при здійсненні ресурсозбереження, або навпаки при його «ігноруванні».

Рис. 1. Піраміда чинників поведінки щодо ресурсозбереження

На нашу думку, склад чинників поведінки правомірно згрупувати у три категорії, за джерелами ефекту дії.

1. Підхід домінуючого суб'єктивізму. Незважаючи на суперечливість теорій економічної поведінки, стосовно переваг раціонального над психологічним (або навпаки), незаперечним є той факт, що будь-яке рішення приймає людина чи група людей, залежно від статусу та професійних обов'язків – власники, керівники, фахівці, держслужбовці, виконавці тощо. Прийняття рішення здійснюється під впливом об'єктивних чинників, але вихідним базисом є суб'єктивні потреби і пріоритети та особисті якості. Суб'єктивні потреби і пріоритети визначають бажаний напрям і шляхи досягнення мети, особисті якості визначають рівень сприйняття об'єктивної реальності та ефективність руху. Суб'єкт господарювання у своїй поведінці щодо ресурсозбереження виходить з власних конкурентних переваг у конкретному економічному середовищі, покладається на власну інтуїцію (як це не дивно звучить), формує стратегію і визначає цілі для задоволення економічних потреб, керується економічними очікуваннями та рівнем економічної

свободи настільки ефективно, наскільки це дозволяє його компетентність.

2. Підхід домінуючого об'єктивізму. Вплив об'єктивних чинників правомірно трактувати неоднозначно. З однієї сторони вони є результатом трансформаційних перетворень зовнішнього середовища, і їхня поява невідворотна. З іншої сторони вони є в певній мірі агрегованим наслідком діяльності сукупності суб'єктів господарювання, а отже є результатом причинно-наслідкового зв'язку чи «індукцією суб'єктивного». З позиції системності, ця категорія притаманна суб'єктивному керуванню, що й характеризує сутність державної політики ресурсозбереження. Але комплексна ефективність політики ресурсозбереження буде цілком залежати від «насиченості» та «гармонійності» переходу нижчих шаблів піраміди у вищі.

3. «Вища місія». Суб'єктивно полягає в усвідомленні наслідків свого існування і результатів життєдіяльності в аспекті забезпечення існування в майбутньому суспільства і людства в цілому. Об'єктивно – у виявленні потенційних масштабних або глобальних, негараздів, проблем, катастроф що несуть загрозу існування території, країні та навіть

цивілізації.

Слід зазначити, що межі між категоріями доволі умовні, і залежать від специфіки сприйняття ефекту дії (що розглядалось вище).

Отримані результати правомірно використати при формуванні політики ресурсозбереження наступним чином.

По-перше, такий підхід дозволяє моделювати вплив причинно-наслідкового та мультиплікативного зв'язку при визначенні форм і методів державного регулювання економічного середовища. Це ще раз доводить вимоги щодо системності і комплексності до заходів ресурсозбереження, та необхідності їх акцентування не з позицій загальної всеохоплюваності, а структурної конкретизації до потреб окремих видів економічної діяльності та територій: диференціацію прямих та непрямих методів, посилення державного (суспільного, громадського) контролю природних монополій чи навпаки сприянню конкурентному середовищу, жорсткого адміністрування або фінансово-економічної підтримки. В цьому сенсі актуальними є дослідження Я.А. Жаліла. Він робить висновки [9, с. 238-245] про суперечливість господарської системи в результаті трансформацій що відбулись: деформація ключових макроекономічних закономірностей, неадекватність макроекономічних індикаторів, «нетипова» реакція економічних суб'єктів на заходи економічної політики. На його думку «економіка зростання» ґрунтується на стратегіях розвитку насамперед великих компаній. Тобто, в аспекті даної проблеми, постає питання про дослідження такої категорії у національній економіці як «кластер ресурсозбереження», що буде сформований «прив'язкою» до підприємств, установ та організацій, які здатні бути «локомотивами» зростання національного доходу або зменшення суспільних витрат.

По-друге, дозволяє виявити який саме з ефектів буде отримано внаслідок дії певного інструменту ресурсозбереження, у конкретному середовищі та фактичному розподілу впливу чинників поведінки. І.М. Сотник узагальнила можливі прояви ефектів ресурсозбереження [10, с. 37]: форма, часовий лаг, кількісна вимірність, рівень керування, вид результатів, вид економії ресурсів, реципієнти, стадії життєвого циклу, тип ефекту. Тому цілком закономірним є як прояв неочікуваного ефекту від впровадження певного інструменту, так і нівелювання позитивного прояву одного ефекту негативним проявом іншого.

І по-третє державна політика ресурсозбереження повинна поступово змінити свідомість суспільства від тенденцій вичікування і полягання на державу, як джерело вирішення всіх проблем, на формування раціонального економічного світогляду (у довгостроковому пріоритеті).

Звичайно, даний теоретичний підхід потребує ґрунтовного і тривалого емпіричного дослідження. Проте економічні тенденції останнього часу, дозволяють попередньо підтвердити таку позицію. Особливо це характеризує сфера енергоресурсів. Так істотне зменшення споживання природного газу у

2015 році (на 7,9 млрд. куб. м. порівняно з 2014 р.) за висновками експерта Ю. Корольчука [11] відбулось за рахунок падіння обсягів виробництва промисловості (в першу чергу хімічної), де споживання газу скоротилось удвічі. Але при цьому деякі представники влади вважають, що це свідчення ефективності господарювання, і що Україна «майже» позбулась залежності від домінуючого іноземного постачальника. В той же час, на субсидії (для відшкодування підвищення тарифів) планувалось спрямувати аж ніяк не менше 20 млрд. грн., які знову ж таки (за оцінками експертів) у підсумку будуть використані без істотного ефекту. Субсидії ніяк не сприятимуть реформуванню в енергетиці та комунальному господарстві [12]. Тому залишається нагальним питання щодо відходу від сьогоденної прихованої моделі патерналізму до інноваційного, ресурсозберігаючого розвитку усіх сфер національної економіки, як пріоритету спрямування державних коштів (тим більше що за даними Державної служби статистики України всього капітальні інвестиції у 2015 році за рахунок державного і місцевих бюджетів склали 18,5 млрд. грн. або 7,4%). Проте результати обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2012-2014 років [13, с. 5] дав вражаючий результат: 82,2% неінноваційних підприємств за причинами, що перешкоджали інноваційній діяльності, зазначили «немає вагомих причин здійснювати інновації», і лише 17,8% навели перешкоди, де першою є відсутність достатньої кількості вільних коштів.

ВИСНОВКИ

Ефективне формування державної політики ресурсозбереження буде неможливим як без урахування дії об'єктивних економічних закономірностей, так і без загальних тенденцій сукупного суб'єктивізму. Тому державна політика ресурсозбереження потребує зваженого підходу до вибору форм і методів здійснення, що перш за все полягає у розробленні її концептуального базису та наукового обґрунтування.

Необхідно змістити акцент у методології дослідження ефективності окремих методів і інструментів ресурсозбереження, встановленні причинно-наслідкових зв'язків «фактор-результат» у ресурсозбереженні, з прив'язкою до конкретних сфер економічної діяльності, виявити перелік найбільш вагомих чинників поведінки та еластичність зв'язку. В цьому сенсі необхідно дослідження закордонного досвіду не лише щодо процедурних можливостей імплементації, а відповідно до рівня суспільного-економічного розвитку та технологічного укладу.

Також і теорія і практика свідчать, що систематична активізація ресурсозбереження можлива лише тоді, коли державна політика у всіх своїх проявах буде нести невідворотній «меседж», що саме ресурсозбереження є базисом тривалого сталого розвитку, і здатне створити умови ефективного господарювання та забезпечити досягнення стратегічних цілей, на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Список використаних джерел

1. Вовк І. Особливості формування організаційно-економічного механізму ресурсозбереження в умовах соціально-економічної трансформації підприємств [Електронний ресурс] / І. Вовк, О. Погайдак // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2(7). – С. 315-326. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12vipetp.pdf>.
2. Масліченко О.М. Особливості управління ресурсозбереженням на підприємстві в сучасних умовах господарювання / О.М. Масліченко // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2012. – Спец. вип.: у 2 ч., Ч. 2. – С. 97-105.
3. Мірошніченко О.В. Ресурсозбереження серед принципів забезпечення стійкого розвитку підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Мірошніченко, І.С. Мурашко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – №2(12). – С. 58-62. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.
4. Вознюк М.А. Сучасні концепції ресурсо- та енергозбереження та наукові засади їх реалізації / М.А. Вознюк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2015. – Вип. 1. – С. 303-312.
5. Островський І.В. Ресурсозбереження як чинник підвищення ефективності суспільного виробництва в умовах забезпечення розвитку в Україні / І.В. Островський // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 4: Географія і сучасність. – 2014. – №20. – С. 180-189.
6. Кондратенко Н.О. Методи формування сучасної ресурсозберігаючої політики регіональних економічних систем. / Н.О. Кондратенко // Економіка Крима – 2010. – №4(33) – С. 204-208.
7. Ресурсономіка: теоретичні та прикладні аспекти / Андрушків Б.М., Вовк І.П., Вовк Ю.Я., Паляниця В.А., Погайдак О.Б., Стойко І.І. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2012. – 456 с.
8. Сотник І.М. Аналіз складових мотивації ресурсозбереження в Україні / І.М. Сотник // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2009. – №1. – С. 104-111.
9. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. / Я.А. Жаліло – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
10. Сотник І.Н. Систематизація економічних категорій ресурсозбереження як передумовка розвитку ресурсозберігаючих процесів / І.Н. Сотник // Механізм регулювання економіки. – 2005. – №2. – С. 28-45.
11. Первые итоги зимнего сезона на Украине: жизнь без российского газа [Електронний ресурс] / Deutsche Welle (www.dw.com) – 2016. – Режим доступу: <http://www.dw.com/ru/%D0%BF%D0% /a-19086702>.
12. Видатки на субсидії зросли у 10 разів [Електронний ресурс] / BBC News – 2015. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/08/150820>.
13. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) за період 2012–2014 років (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/dop/11/dop_inn_2014_p.zip.

ГАЛЬЧУК

Артем Анатолійович
ArtemGalchuk@i.ua

УДК 330.3

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІANALYSIS OF MODERN INDUSTRIAL INNOVATION ENTERPRISES IN
UKRAINE

аспірант, Київський
національний еконо-
мічний університет ім.
В. Гетьмана

Стаття присвячена аналізу сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. Під час аналізу статистичних даних та загальних кількісних показників встановлено, що розвиток інноваційної діяльності підприємств України знаходиться на низькому рівні. Тому розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємним фактором реформування економіки країни. Якщо приділити недостатньо уваги до розвитку науково-технічної сфери, то це може привести до ряду негативних наслідків: структурної зміни економіки та домінування виробництва з низькою технологічністю.

Статья посвящена анализу современного состояния инновационной деятельности промышленных предприятий в Украине. При анализе статистических данных и общин количественных показателей установлено, что развитие инновационной деятельности предприятий Украины находится на низком уровне. По этому развитие инновационной деятельности должно стать неотъемлемым фактором реформирования экономики страны. Если уделит недостаточно внимания к развитию научно-технической сферы, то это может привести к ряду негативных последствий: структурному изменению экономики и доминированию производств с низкой технологичностью.

This article is devoted to analysis of modern state innovation of industrial enterprises in Ukraine. The analysis of statistics and general quantitative indicators was revealed that the development of innovative activity of enterprises in Ukraine has a low level. Therefore, the development innovation should be an integral factor in reforming the economy. If it is not given enough attention to the development of scientific and technical sphere, it can cause to several negative consequences such as structural change in the economy and manufacturing dominance with low manufacturability.

Ключові слова: інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток

Ключевые слова: инновационная активность, инновационная деятельность, инновационное развитие

Keywords: innovative activity, innovation, innovative development

ВСТУП

Інноваційна діяльність є одним з показників, що впливає на досягнення високого економічного рівня країни та визначає її положення на світовому ринку. Дослідження показали, якщо країна не в змозі здійснити структурні перетворення відповідно до нововведень, то це може призвести до гальмування розвитку економіки, а то й навіть до економічної деградації.

Багато досліджень та публікацій присвячені розкриттю питання інноваційної діяльності підприємств України. Серед них: В.В. Дорофійенко, В.О. Зайцева, Г.Г. Півняк, В.П. Семиноженко, Л.І. Федулова та інші.

Наприклад, Зайцева В.О., у своїй роботі розкриває сучасний стан інноваційної діяльності підприємств України та визначає фактори, що обмежують впровадження інновацій [1].

МЕТА РОБОТИ

Полягає в аналізі сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні порівняно з попередніми роками.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В процесі дослідження були використані графічний та табличний методи, а також методи аналізу, синтезу, спостереження, порівняння, узагальнення та абстрагування.

Теоретичну та методологічну основу дослідження складають періодичні видання, методичні розробки вітчизняних фахівців в сфері інноваційної діяльності підприємств, статистичні збірники та Internet ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нині рівень інноваційної активності більшості підприємств України є низьким, зокрема середня частка реалізованої інноваційної продукції у

загальному обсязі продукції промисловості становить близько 7%, а частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств не перевищує 15%. При цьому залишається низьким обсяг впровадження на підприємствах нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції [2]. Тому для визначення сучасного стану інноваційної діяльності підприємств в Україні більш детально необхідно провести оцінку ефективності інноваційної діяльності за такими показниками:

- Динаміка фінансування інноваційної діяльності в промисловості та основні джерела фінансування;
- Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах;
- Динаміка кількості наукових кадрів та організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками в Україні.

Найважливішу роль у впровадженні інновацій відіграють джерела їх фінансування. Недостатнє

фінансування може стати основною перешкодою для інноваційного розвитку, тому розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності промисловості в Україні протягом 2010 – 2014 років (табл. 1) [3].

За досліджуваний період основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств. Фінансування за кошти держбюджету є дуже незначними та складають всього 4.5% за 2014 рік. У 2014 році за обсягами фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів спостерігається зменшення на 28,2% відносно 2010 року, що свідчить про зниження інвестиційної привабливості країни.

Другим важливим показником аналізу стану інноваційної діяльності підприємств є динаміка показників впровадження інновацій на промислових підприємствах (табл. 2) [3].

Таблиця 1

Динаміка та структура фінансування інноваційної діяльності за 2010 – 2014 роки [3]

	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн. грн	8045,5	14334,0	11481,0	9562,6	7695,9
у % до ВВП	0,7	1,1	0,8	0,7	0,05
з них за рахунок (у % до загального обсягу фінансування)					
власних коштів	59,3	52,9	63,9	72,9	85,0
державного бюджету	1,1	1,0	2,0	0,3	4,5
місцевих бюджетів	0,1	0,1	0,2	1,6	0,1
позабюджетних фондів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
вітчизняних інвесторів	0,4	0,3	1,3	1,3	0,1
іноземних інвесторів	30,0	0,4	8,6	13,1	1,8
Кредитів	7,8	38,3	21,0	6,6	7,3
інших джерел	1,3	6,9	3,0	4,2	0,8

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2010- 2014 роки [3]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	11,5	12,9	13,6	13,6	12,1
Впровадження нових технологічних процесів, шт	2043	2510	2188	1576	1743
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	479	517	554	502	447
Впровадження виробництва інноваційних видів продукції, найменувань	2408	3238	3403	3138	3661
з них нові види техніки	663	897	942	809	1314
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5

На основі даних таблиці 2, можемо зробити наступні висновки: протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення питомої ваги підприємств, що займалися впровадженням інновацій з 11,5% в 2010 році до 12,1% у 2014 році. Відбуваються «стрибки» показника «впровадження нових технологічних процесів» з 2010 по 2011 рік він зріс майже в півтора рази, з 2011 по 2013 рік пішов на спад, а вже в 2014 році почав знову зростати. Щодо показника ресурсозберігаючих технологій, то з 2010 по 2012 рік

прослідковується зростання в 1,2 рази, а з 2012 по 2014 рік тенденція йде на спад. Згідно проаналізованих даних бачимо що у промисловості спостерігається постійне освоєння виробництва нових видів інноваційної продукції, кількість яких у 2014 році виросла в 1,5 рази відносно 2011 року. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової має стійку тенденцію до зниження, це свідчить про те що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є не інноваційною та має низьку конкурентну

спроможність на ринку. Тому для покращення інноваційного розвитку країни необхідно стимулювати підприємства з боку держави до створення нових інноваційних товарів.

Оскільки, в основі інноваційної діяльності підприємств знаходиться процес впровадження

інновацій у виробництво, а вони у свою чергу, розробляються та створюються науковими кадрами у наукових організаціях, тому третім необхідним показником є динаміка кількості наукових кадрів та організацій, що займалися науковими дослідженнями та розробками (рис. 1).

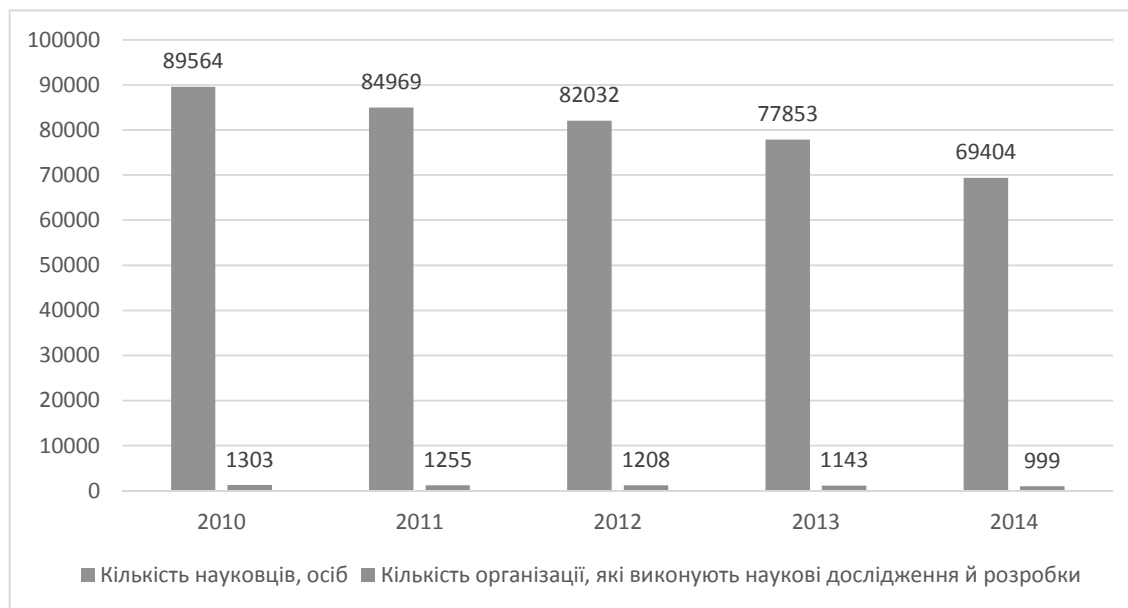

Рисунок 1. Динаміка показників кількості наукових кадрів та організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками в Україні 2010 – 2014 рік [3]

Проаналізувавши рисунок 1, можемо зробити наступний висновок, що за період з 2010 по 2014 рік відбулося значне зниження кількості наукових кадрів та кількості організацій, що займаються науковими дослідженнями. Чисельність науковців з 2010 – 2014 рік знизилась у півтора рази, наслідком цього може бути те що держава не може надати відповідної підтримки, гарантій та гідної заробітної плати вітчизняним вченим, тому вони вимушені їхати за кордон або співпрацювати з іноземними компаніями, що призводить до втрати цінних кадрів для України, а також до втрати можливості подальшого інноваційного розвитку. Аналогічна тенденція спостерігається також у кількості організацій, які виконують наукові дослідження та розробки, з 2010 по 2014 рік зменшилась майже в півтора рази. Тому загалом динаміку показників щодо кількості наукових кадрів та організацій, що займалися науковими дослідженнями та розробками, протягом 2010-2014 рр., можемо оцінити як негативну.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного аналізу статистичних даних можна зробити висновки, що розвиток інноваційної діяльності в Україні знаходиться на низькому рівні, тому щоб просунутись по шляху розвитку інноваційної діяльності необхідно:

- посилити роль держави та удосконалити державне управління у сфері інноваційної діяльності (вдосконалення нормативної бази, фінансування інвестиційних розробок);

- пошук відповідних зовнішніх фінансових ресурсів та імпорт інновацій;

- підвищувати мотивацію для науковців та розробників, щоб здійснювати інноваційну діяльність;

- необхідно адаптовувати інноваційну діяльність під світовий досвід;

- сформувати належну інфраструктуру інноваційного ринку;

- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок.

Реалізація запропонованих напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, а також створить умови для створення конкурентоспроможної продукції.

Список використаних джерел

1. Зайцева Л.О. Особливості розвитку інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості України / Л.О. Зайцева // Бізнес інформ. – 2014 - №5 – С. 150-154.

2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році: Статистичний збірник [Текст] // За заг. ред. О. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 256 с.

3. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

ХАНДИЙ
Олена Олексіївна
alkhandiy@ukr.net

УДК 339.138

ЗЕЛЕНСЬКА
Валерія Валеріївна
z_v_v@mail.ua

**ЧЕРТЫ МЕНТАЛИТЕТА КАК ФАКТОР,
ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ ПОВЕДЕНИЕ
ПОТРЕБИТЕЛЕЙ**

**FEATURES MENTALITY OF FACTORS
DETERMINE CONSUMER BEHAVIOR**

к.е.н., доцент, СНУ ім.
В. Даля

студент, СНУ ім. В. Даля

Статья посвящена изучению влияния менталитета на поведение потребителей. Определены характерные черты украинского менталитета. Обоснована необходимость учета национального характера в процессе моделирования поведения потребителей.

The influence of the mentality of consumer's behavior has been studied in the article. The characteristic features of Ukrainian mentality were determined. The necessity of taking into account the national character in the process of modeling the behavior of consumers was proved.

Ключевые слова: менталитет, модель поведения, черты национального характера

Keywords: mentality, behavior model, features of the national character

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Поведение потребителей вызывает повышенный интерес, как производителей, так и посредников, реализующих различные товары и услуги. Зная мотивы и изучив процесс совершения покупки, факторы и условия, влияющие на принятие решения о приобретении товара, можно научиться управлять поведением покупателей. Ученые в своих трудах уделяют большое внимание теории поведения потребителей, предлагая свои модели и доминирующие факторы, влияющие на выбор товара. Основы теории поведения потребителей заложены в работах Г. Беккер [1], Дж. Говард [2], Дж.Ф. Енджел [3, 4], Ж.-Ж. Ламбен [5], Е. Роджерс [6, 7], М. Фишбейн [8]. В исследованиях Р. Барта [9], Ж. Бодрийяра [10], П. Бурдые [11], Г. Блумера [12], Ж. Липовецки [13] представлены новые поведенческие образцы, которые увязаны с тенденциями социального и экономического развития. Акцент на социальное влияние на поведение потребителя и его формирование в определенном культурном контексте сделан в модели, предложенной Т. Вебленом [14].

Согласно модели поведения потребителей, автором которой является Ф. Котлер [15], необходимо учитывать как внутренние факторы – личностные и психологические, так и внешние – маркетинговые (комплекс маркетинга, формируемый производителем и продавцом: цена, товар, распределение и продвижение), культурные (культура, субкультура и общественные классы), социальные (референтные группы, семья, социальные роли и статусы), политические, экономические, демографические, научно-технические. В модели Бетмана [16] дополнительное внимание уделяется ситуативному влиянию и индивидуальным отличиям.

В свою очередь, влияние на поведение потребителей фактора, представляющего собой сочетание культурных, социальных, личностных и психологических факторов одновременно, а именно

менталитета, остается недостаточно изученным. Исследования в данной области позволят разрабатывать предприятиям комплекс маркетинговых мероприятий с учетом национальных особенностей зарубежных рынков.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

Цель данной работы - изучение влияния менталитета на поведение потребителя с раскрытием особенностей украинского менталитета.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методологической и информационной базой работы являются научные труды отечественных и зарубежных ученых, материалы периодических изданий, ресурсы сети Internet.

При проведении исследования использованы методы структурно-логического анализа, сравнения и обобщения.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Под менталитетом понимается мироощущение, мировосприятие, формирующееся на глубоком психическом уровне индивидуального или коллективного сознания, которое возникает в недрах культуры, традиций, социальных институтов, среды обитания человека и представляет собой совокупность психологических, поведенческих установок индивида или социальной группы. Менталитет формирует соответствующую культурную картину мира и в значительной степени определяет образ жизни, поведение человека и форму отношений между людьми [17].

Стратегические решения, принятые при незнании и непонимании поведения иностранных предпринимателей и потребителей, негативно влияют на деловые отношения и эффективность деятельности предприятий. Маркетинговые программы, разрабатываемые для различных стран, существенно отличаются друг от друга и предполагают принятие решений на основе детального анализа потреби-

тельского рынка, в том числе традиций, норм поведения, морально-этических запретов общества, особенностей менталитета населения.

По данным исследования Kantar Media TGI, проведенного в конце 2014 года в Великобритании, Германии, Франции и Испании, в работе [18] предложено классифицировать всех европейских покупателей по следующим группам: «Ценители качества» (отдают предпочтение высокому качеству товаров), «Экономные» (ставят во главу угла фактор стоимости), «Прагматичные» (не отличаются приверженностью к брендам, а ищут оптимальные по соотношению цены и качества товары), «Любители удобства» (уделяют большое внимание удобному режиму работы, удачному расположению магазина, парковке и т.п.), «Социально ответственные» (заботятся о животных и сохранности окружающей среды) и «Исходяющие» (детально изучают информацию о продуктах питания). Влияние особенностей менталитета населения стран, в которых проводилось исследование, отразилось на его структуре:

- британцы на 23 % состоят из «Ценителей качества», 17% – «Экономных покупателей», 5-7 % – «Исходяющих», 6 % – «Социально ответственных», 10 % – «Любителей удобства»;

- испанцы на 20 % состоят из «Ценителей качества», 14 % – «Экономных покупателей», 5-7 % – «Исходяющих», 22 % – «Прагматичных», 11 % – «Социально ответственных», 10 % – «Любителей удобства»;

- немцы на 21 % состоят из «Экономных покупателей», 11 % – «Исходяющих», 12 % – «Социально ответственных», 10 % – «Любителей удобства»;

- французы на 17 % состоят из «Экономных покупателей», 5-7 % – «Исходяющих», 24 % – «Прагматичных», 11 % – «Социально ответственных», 20 % – «Любителей удобства».

Таким образом, французы – прагматичны и как никто ценят удобство, немцы – самые экономные и исходяющие, британцы – меньше всех обеспокоены вопросами этики и больше всех ценят качество, испанцы – прагматичны и высоко ценят качество.

В целом европейский потребитель лишь на 30 % в своем составе ориентируется на стоимость, а 70 % – на неценовые факторы [18].

В зависимости от национальности и страны проживания, европейские потребители склонны обращать больше или меньше внимания на отдельные свойства продукта. Существует определенная взаимосвязь между личными ценностями потребителя и его осведомленностью о марке. Независимо от национальности потребители, которые, по их словам, «ищут в жизни больше удовольствий и развлечений, хотят хорошо жить и быть успешными, а также стараются развивать свои идеи», ждут признания от окружающих и высоко ценят брендинговую продукцию. Они же стремятся вести более увлекательную жизнь, чем остальные [19].

По данным проекта TGI/Marketing Index (май-октябрь 2014 года) российский потребитель не любит

экспериментировать с новыми брендами, а покупает проверенные марки (71 %), готов платить за качественные (71 % опрошенных) и экологически чистые продукты (68 %), любит совершать покупки в ближайшем магазине, даже если это не очень выгодно (58 %), и падок на акции (40 %) [18].

Изучению украинского менталитета посвящено множество работ социологов и психологов, которые едины во мнении, что украинский менталитет необходимо характеризовать только в совокупности исторических, социальных, географических, национальных, политических особенностей. Положительными тенденциями в украинском менталитете, по мнению автора работы [20], являются равенство, толерантное отношение к другим нациям и национальным меньшинствам, национальный солидаризм, доброта и великодушие, трудолюбие, религиозность, неисчерпаемое желание свободы и борьба за свободу, права и независимость. К негативным тенденциям автор отнес разобщенность, преимущество личного над общественным, эгоизм, комплекс «малозначимости».

Большинство исследователей отмечают мечтательность, интровертность, чувственность, эмоциональность, самостоятельность в суждениях, терпеливость, бережливость, хозяйственность, и в то же время пассивность, амбициозность, скрытность, непунктуальность, равнодушие, недоверчивость, подозрительность к новому, изворотливость, консервативность среди основных черт менталитета.

Менталитет формируется на протяжении исторического периода существования всей нации и, несмотря на постоянное влияние внешних факторов, таких как миграционные процессы, смена политического строя, экономические катаклизмы, практически неизменными остаются культурно-психологические установки. Для украинской нации – это семейные ценности, бережливость и обособленность.

Черты национального характера определяют способ реагирования на внешнее информационное воздействие и формирование внутренних потребностей, мотивов, выбор способа действия. При проведении маркетинговых исследований, как внутреннего, так и внешнего рынка первостепенное внимание должно уделяться влиянию менталитета на поведение потребителей.

В статье [21] приводятся результаты исследований предпочтений потребителей при выборе супермаркета в США, Канаде, Украине. Для украинских покупателей кроме низких цен, огромное значение имеют приятные служащие и общение с ними. Украинцы меняют решение о покупке в 47% под влиянием деятельности либо бездеятельности персонала. А на выбор супермаркета, в первую очередь, влияет отсутствие очередей. Что подтверждает украинскую бережливость, эмоциональность и обособленность. Для американца на первом месте при выборе супермаркета будет стоять чистота, низкие цены и четкие ценники, а для канадца – четкое разделение на отделы, низкие цены и большой выбор товара.

Зная особенности менталитета, производителю и его торговым посредникам легче соответствовать ожиданиям покупателя и удовлетворять его потребности. Украинский потребитель – консервативен и воспринимает новое с недоверием, отличается высокой толерантностью и лояльностью, индивидуалистичен – постоянно оценивает свои возможности, ориентирован на себя, недоверчив к рекламе и информации извне, признанные авторитеты не являются для него носителем мнения.

ВЫВОДЫ

Разница между украинской моделью потребительского поведения и моделью поведения потребителей других стран существенна, различны внутренние и внешние факторы, влияющие на принятие решения о покупке. Однако общие черты также присутствуют, в большей мере с немецким покупателем, такие как бережливость и внимательность к информации о товаре, скрупулезность и медлительность при выборе. Отличие в поведении отечественного и зарубежного покупателя должно быть положено в основу разработки маркетинговых стратегий предприятий, конкурентных стратегий бизнеса и выбора направления участия в конкурентных войнах. Моделирование поведения потребителей должно осуществляться с учетом менталитета, национальных, географических, социальных, исторических и политических особенностей.

Список використаних джерел

1. Гэри С. Беккер и Кевин М. Мерфи, (2001), «Social Economics: Market Behavior in a Social Environment», Harvard University Press.
2. Howard, J.A., Sheth, J.N. (1969). The Theory of Buyer Behavior. New York: John Wiley and Sons.
3. Поведение потребителей / Р. Блэкуэлл, П. Миниард, Дж. Энджел. – [10-е изд.]. – СПб.: Питер, 2007. – 944 с.
4. Engel, J.F., Kollat, D.T., Blackwell, R.D. (1968). Consumer Behavior. New York: Holt, Rinehart and Winston.
5. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок. / Ж.-Ж. Ламбен. – СПб.: Питер, 2006. – 800 с.
6. Rogers, E. (1959). The Adoption of New Products: Process and Influence. Ann Arbor, MI: Foundation for Research on Human Behavior.
7. Rogers, E. (1962). Diffusion of Innovations. New York: Free Press.
8. Fishbein, M. (1967). A behavior theory approach to the relations between beliefs about an object and the attitude toward an object. Readings in Attitude Theory and Measurement. (pp. 389-400). New York: Wiley.
9. Барт Р. Система моды. Статьи по семиотике культуры / Р. Барт. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 2003.
10. Бодрийяр Ж. Общество потребления / Ж. Бодрийяр. – М.: Республика, 2006. – 272 с.
11. Бурдые П. Социология политики / П. Бурдые. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
12. Блумер Г. Мода: от классовой дифференциации к коллективному отбору // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. – 2008. – Сер. 11. – № 2.
13. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме / Липовецки Ж. – СПб.: «Владимир Даль», 2001. – 336 с.
14. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. – М.: Прогресс, 1984. – 340 с.
15. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер. – М.: «Прогресс», 1991. – 656 с.
16. Bettman, J.R. (1979). An Information Processing Theory of Consumer Choice. Reading, MA: Addison Wesley.
17. Кононенко Б.И. Большой толковый словарь по культурологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/1911/Менталитет.
18. TNS InBrevi: Как покупают Европейцы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tns-global.ru/press/tns-inbrevi/329583>.
19. Исследование GfK: проблемы стран Европы и России в 2009 году // Центр гуманитарных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/state/2009/06/15/2030>.
20. Гедікова Н. Риси та характер менталітету українців як визначальний чинник процесу соціокультурної трансформації сучасної України / Н.П. Гедікова // Політологічні записки. – 2012. – № 1 (5). – Луганськ: СНУ ім. Даля. – С. 51.
21. Червак Р. Потребительский шок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.retail.ru/articles/18628/>

КАРПЕНКО

Лариса Федорівна
klfkiev@ukr.net

УДК 33.012.61-022.51: 339.172

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО
УЧАСТІ В БІРЖОВІЙ ТОРГІВЛІORGANISATIONAL PRINCIPLES TO ATTRACT SMALL BUSINESSES
TO PARTICIPATE IN STOCK TRADING

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні та розглянуто результати дослідження вітчизняних вчених в аспекті ролі малих форм господарювання для економіки країни. Визначено проблематику залучення малих товаровиробників до реалізації товарів та послуг на оптовому біржовому ринку, сформовано основні фактори зацікавленості малих суб'єктів підприємництва щодо участі в біржовій торгівлі.

здобувач кафедри біржової діяльності, Національного університету біоресурсів і природокористування України

В статье проанализировано современное состояние развития малого предпринимательства в Украине и рассмотрены результаты исследования отечественных ученых в аспекте роли малых форм хозяйствования для экономики страны. Определено проблематику привлечения малых товаропроизводителей к реализации товаров и услуг на оптовом биржевом рынке, сформированы основные факторы заинтересованности малых субъектов предпринимательства для участия в биржевой торговле.

In the article the current state development of small business in Ukraine and considered the results of the research of local scientists in aspect of the role of small forms of farming for the economy of government is analyzed. The problems of attracting small producers for the realisation of goods and services on the wholesale exchange market is defined, the main factors interest of small business entities in relation to participate in stock trading is formed.

Ключові слова: біржова діяльність, біржова торгівля, біржові контракти, мале підприємництво, суб'єкти малого підприємництва, економічні відносини

Ключевые слова: биржевая деятельность, биржевая торговля, биржевые контракты, малое предпринимательство, субъекты малого предпринимательства, экономические отношения

Keywords: exchange activities, exchange trade, exchange contracts, small business, small businesses, economic relations

ВСТУП

Система економічних відносин в Україні характеризується специфічними рисами і сьогодні потребує суттєвих змін та перетворень. Необхідність посилення участі малих підприємств в процесах біржової торгівлі як одної з форм організованого ринку має стати одним з пріоритетних напрямів сталого розвитку економіки країни. Дослідженням аспектів розвитку малого підприємництва в Україні присвячено праці А. Гальчинського, Ю. Бажала, Г. Білоуса, А. Даниленка, І. Комарницького, В. Кузнецова,

І. Лемешевського, В. Онищенко, М. Сизоненко, Д. Стеценка, О. Тимченка. Дослідженням біржової торгівлі в Україні присвячено праці О.А. Беляневича, А.І. Берлача, Ю.П. Воскобійника, Л.Т. Рябовола, М.О. Солодкого, Д.М. Стеценка.

МЕТА РОБОТИ – проаналізувати роль малих підприємств в Україні та визначити основні напрями залучення їх до участі в біржовій торгівлі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження стали наукові праці, матеріали Internet ресурсів, нормативно-правові акти та інформація Державної служби статистики України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Функціонування малого та середнього бізнесу є пріоритетним напрямом розвитку економіки багатьох провідних країн світу. Згідно з Господарським кодексом України, не залежно від форми власності, малими визначаються підприємства в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції за цей період не перевищує 70 млн. грн [1].

Частка малих підприємств в розрізі загальної кількості суб'єктів господарювання займає досить великий відсоток. На кінець 2014 року в Україні кількість малих підприємств становила 324598

одиниць. В динаміці за роками показники кількості малих підприємств наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Структурна суб'єктів господарювання у 2010-2014 рр. (одиниць)*[2]

Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	2010	2011	2012	2013	2014
Великі підприємства	586	659	698	659	497
Середні підприємства	20983	20753	20189	18859	15906
Малі підприємства	357241	354283	344048	373809	324598
Суб'єкти малого підприємництва	1804763	1325619	1234831	1328392	15904448

* - Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Згідно даних Державної служби статистики України з 2010 по 2014 рік частка малих підприємств змінювалась спочатку в сторону збільшення, а у 2014 році – зменшилась на 49211 одиниць. Така тенденція може свідчити про відсутність дійового механізму реалізації державної політики та фінансова-кредитна і майнова підтримки малого бізнесу.

Обсяги виробленої продукції малими підприємствами у 2014 році порівняно з великими та середніми підприємствами склали 17,1 %. Обсяг реалізованої продукції малими підприємствами за даними Державної служби статистики України у 2014 році становив 705000,5 млн. грн (Рис. 1).

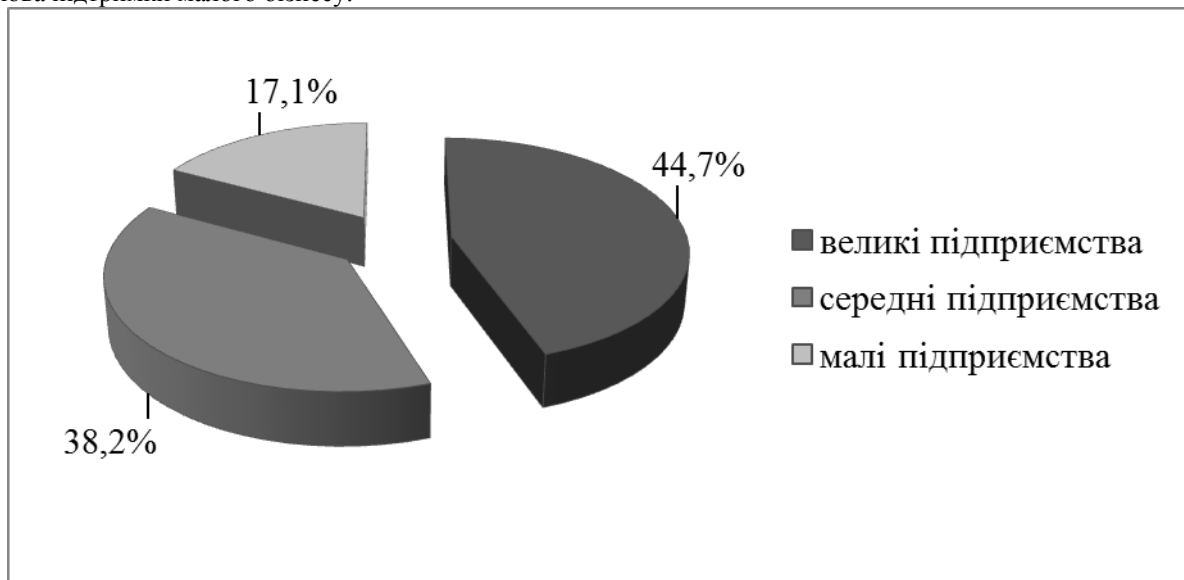

Рисунок 1. Обсяг виробленої продукції підприємствами відносно загального обсягу виробництва в 2014 році* [3]

* - Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

За словами Н. Бега малий і середній бізнес вважається найбільш динамічним елементом у структурі господарської діяльності [4]. Зцим не можна не погодитись, але в нашій країні існує ряд негативних факторів, що уповільнюють розвиток малих підприємств.

Стрімкий розвиток малого бізнесу позитивно вплине на активізацію ринкової економіки, надасть їй гнучкість, стимулює ресурси населення, мобілізує антимонопольний потенціал.

Оскільки біржова торгівля являється легалізованою формою оптової торгівлі, існує необхідність залучення малого і середнього бізнесу до торговельних процесів на біржах шляхом надання можливості суб'єктам підприємництва продавати або купувати продукцію чи послуги на біржових майданчиках.

Специфіка діяльності товарних бірж полягає у здійсненні операцій купівлі продажу великої

кількості товарів або послуг, саме тому для малих підприємств, де виробляється відносно не велика кількість продукції існує проблема її реалізації через біржову торговельну мережу.

Більшість малих суб'єктів підприємництва не отримують гарантій на ринку збуту продукції, а ризики що виникають на всіх етапах діяльності часто призводять до негативних результатів.

Для розв'язання проблем залучення малих підприємств до участі в біржовій торгівлі необхідно чітко сформулювати методичні засади сприяння інтеграційним процесам виходу на біржовий ринок та забезпечення рівних умов усіх учасників біржової торгівлі.

Заходами щодо наближення участі малих підприємств та суб'єктів підприємництва в біржовій торгівлі повинні стати:

- 1) удосконалення нормативно-правової бази;

- 2) впровадження регіональних програм підтримки і розвитку малих підприємств;
- 3) створення умов для отримання державних дотацій;
- 4) посилення участі міських та районних державних установ в діяльності малих підприємств;
- 5) створення програм підготовки кадрів за державний рахунок;
- 6) створення системи гарантій для учасників біржових торгів;
- 7) створення web-порталів та Internet сервісів для об'єднання малих суб'єктів підприємництва;
- 8) надання можливості укладання біржових угод на умовах спот, форвард та ф'ючерс;
- 9) використання територіально наближених елеваторів.

Першим етапом має стати реформування законодавчої бази щодо розширення можливостей і прав діяльності малих суб'єктів підприємництва, а також реформування нормативно-правового забезпечення функціонування біржової торгівлі в Україні.

Наступними кроками буде створення добровільних об'єднань малих суб'єктів підприємництва для задоволення спільних потреб реалізації продукції на біржах. Оскільки малі підприємства що виробляють певний вид товарів чи послуг можуть бути розташовані в різних регіонах, створення так званих спілок або груп малих товаровиробників можливе через мережу Internet за рахунок створення веб-порталу, що буде наповнений необхідною інформацією з можливістю пошуку та організацією об'єднань малих суб'єктів господарювання.

Важливим є формування єдиної системи стандартизації та сертифікації продукції, що стає предметом торгівлі на біржових майданчиках. Сертифікація товарів та послуг має бути державною і сталою, максимально наближеною до стандартів зарубіжних країн. Підвищити інтерес малих товаровиробників у цьому контексті можливо створивши умови для надання певних переваг наприклад виробникам сільськогосподарської продукції. Суб'єкт господарювання отримавши можливість вирощувати певні сільськогосподарські культури буде зобов'язаний вести органічне або екологічно чисте землеробство, про що свідчитиме моніторинг з боку уповноважених державних органів. Під час виходу кінцевого продукту на біржовий ринок товаровиробник матиме відповідний

сертифікат, який засвідчуватиме, що ідентифікована продукція повністю відповідає конкретному стандарту чи іншому нормативному документу. В кінцевому результаті такий процес надасть ряд переваг усім сторонам учасникам біржових торгів.

Як відомо на сьогодні товарні біржі дають можливість для купівлі і продажу вже не реальних товарів, а контрактів на їх постачання. На біржах продаються контракти на стандартизовані товари і якщо малі товаровиробники будуть мати можливість стати учасниками біржових торгів, то зможуть укладати ф'ючерсні контракти без ризиків для себе.

ВИСНОВКИ

Зацікавленість малих суб'єктів підприємництва в торгівлі на біржовому ринку буде обумовлена прозорістю, забезпеченням рівних умов та гарантій, мінімізацією ризиків, підвищенням рівня попиту та пропозиції, можливістю укладання всіх видів біржових контрактів.

Формування механізму єдиної державної політики в сфері біржової торгівлі з наданням можливості залучення підприємств усіх форм власності та розмірів, підвищить рівень ринкового саморегулювання, створить сприятливий підприємницький клімат в регіонах, посилить інвестиційну привабливість підприємств, консолідує відносини підприємців з органами місцевого самоврядування та органами державної влади.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/ovpp/ovp_p_2014_u.htm
4. Н. Бех. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу України / Н. Бех // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 16-18.

КОБАЛЬЧИНСЬКА
Євгенія Олександрівна
Jekiss@bk.ru

УДК 65.014.1:658.5

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

FEATURES OF MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE POTENTIAL ARE IN THE CONDITIONS OF CRISIS

асистент, Одеський
національний політех-
нічний університет

У статті обґрунтовано необхідність застосування сучасних методів управління в кризових умовах господарювання. Наводяться основні показники діяльності промислових підприємств, розглянуто поняття категорії «потенціал», рекомендовано заходи для подолання кризової ситуації на підприємстві.

В статье обоснована необходимость использования современных методов управления в кризисных условиях хозяйствования. Приведены основные показатели деятельности промышленных предприятий, рассмотрено понятие категории «потенциал», рекомендованы методы для преодоления кризисной ситуации на предприятии.

The article substantiates the need for modern management in crisis economic conditions. The basic indicators of industrial enterprises, the notion "crisis potential", recommended measures to overcome the crisis in the company.

Ключові слова: потенціал, управління, криза, промислові підприємства, можливості, компетенції

Ключевые слова: потенциал, управление, кризис, промышленные предприятия, возможности, компетенции

Keywords: potential, management, crisis, industrial enterprises, possibilities, competences

ВСТУП

Українські підприємства проходять один із періодів спаду економічної діяльності. Велика частина підприємств знаходиться в незадовільному стані і в занепаду незважаючи на те що були прийняті заходи, щодо покращення умов, як з боку держави, так і самими суб'єктами. Причин незадовільного стану у кожного підприємства дуже багато. Але найбільш вагомим та впливовим є слабке та нерациональне управління потенціалом підприємства в умовах кризових явищ.

МЕТА РОБОТИ

Визначити ознаки кризового стану та запропонувати сучасні методи управління потенціалом промислового підприємства в нестабільних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано метод теоретичного узагальнення для уточнення понятійного апарату та групування при вивченні показників результатів діяльності промислових підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Статистичні дані свідчать, що більшість українських підприємств перебуває у кризовому стані, на пізніх стадіях кризи та є потенційними банкрутами 30% з них.

На прикладі промислових підприємств м. Київ, Київської області та Причорномор'я (табл.1) можна відзначити, що обсяг реалізованої промислової продукції за один рік знизився у цілому по країні на 361458,7 млн.грн., тобто на 30%, в Миколаївській області на 6540,6 млн.грн. – 26%, Одеської на 4584,5 млн.грн. – 15%, в Херсонській області на 1505,3 млн.грн. – 11,7%. Це негативна тенденція для економіки країни.

Машинобудування є однією з провідних галузей економіки. В розвинених країнах машинобудування складає 30–50% загального обсягу випуску промислової продукції, і що забезпечує технічне переоснащення промисловості кожні 8–10 років. Частка продукції машинобудування у ВВП країн Єврозоюзу складає 36–45%, в США –10%, в Росії – 18%. В Україні питома вага машинобудування становила 11,6–15,1%, що значно менше [2].

Показник залучення іноземних інвестицій є одним з основних джерел створення сприятливих умов для інвестування в промисловість країни.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами за 2014 - 2015 роки [1]

Регіони	Обсяг реаліз. пром. продукції без ПДВ та акцизу, млн.грн.	Питома вага регіону в загальному обсязі промислової продукції, %	Регіони	Обсяг реаліз. пром. продукції без ПДВ та акцизу, млн.грн.	Питома вага регіону в загальному обсязі промислової продукції, %
	Усього за 2014 рік			Усього за 2015 рік	
Україна	1195592,4	100	Україна	834133,7	100
Київська	48459,4	4,0	Київська	37447,9	4,5
Миколаївська	25070,6	2,1	Миколаївська	18530,0	2,2
Одеська	29775,5	2,5	Одеська	25191,0	3,0
Херсонська	12864,8	1,1	Херсонська	11359,5	1,4
м. Київ	88106,5	7,4	м. Київ	70267,9	8,4

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в економіку України

Показник	Обсяги іноземних інвестицій					
	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	млн. дол. США	у % до заг. підсумку	млн. дол. США	у % до заг. підсумку	млн. дол. США	у % до заг. підсумку
Загальні	49 362,3	100	54 462,4	100	58 156,9	100
Машино-будування	1 226,0	2,5	1 154,7	2,1	1 102,4	1,9

Прямі іноземні інвестиції у машинобудування України в 2011 – 2013 р.р. (табл. 2) з кожним роком зменшувались. Але загальні зростали. У 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 58156,9 млн. дол. США прямих інвестицій. Найбільшими інвесторами української економіки були: Кіпр – 19035,9 млн. дол. США (32,7% загального обсягу); Німеччина – 6291,8 млн. дол. США (10,8% загального обсягу); Нідерланди 5561,5 млн. дол. США (9,6% загального обсягу); Російська Федерація – 4287,4 млн. дол. США (7,4% загального обсягу) [3]. На теперішній час вони практично відсутні.

Це є основною причиною відставання вітчизняної промисловості за технічним рівнем від розвинутих країн. Безумовно, значне падіння викликано також і антитерористичною операцією. Тому вкрай необхідні іноземні інвестиції, які нададуть можливості збільшити потенціал промислових підприємств. Тобто складний характер економічних умов у національної економіки закономірно позначається на можливостях стабільного функціонування та розвитку вітчизняних підприємств.

Вітчизняні підприємства України опинились в ситуації, яка зумовила формування нових, специфічних умов функціонування промислових підприємств і використання існуючого потенціалу. Підприємства країни, які не мають достатнього досвіду виживання в умовах кризи, своїми непрофесійними діями приводять до втрати часу, впродовж якого криза може призвести підприємства до банкрутства.

В економіці термін "криза" набув визнання вже понад сто років і посідає одне з центральних місць у дослідженнях різних наукових шкіл та напрямів

економічної науки. Тож слід зазначити, що криза – це негативне явище, яке зумовлене впливом зовнішніх або внутрішніх чинників, що призводять до відхилення від рівноважного стану, яке досягло крайньої точки рівноважної зони.

Кризові явища мають різний вияв і залежать від того, який вид економічної діяльності здійснюється суб'єктом підприємництва [4]. Подібної позиції дотримуються Т. Пошан і Е. Морен, відзначаючи, що функція кризи має позитивний характер, тому що дозволяє підприємствам навчатися, мобілізувати зусилля, спрямовані на зміни [5].

Як окремі підприємства, так і цілі галузі та сектори економіки потерпають від структурних криз, які змушують розробляти та застосовувати особливі управлінські підходи, які забезпечують своєчасний початок боротьби з кризою.

Подолання кризи у міжнародній практиці виконується через оновлення промисловості та підвищення продуктивності праці. І тому ефективне використання потенціалу підприємства, його розвиток є основою для технологічного оновлення виробництва та підвищення продуктивності праці на основі збільшення інноваційної продукції.

Основний зміст поняття «потенціал підприємства» полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних її персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси.

На даний час є три основні підходи до визначення поняття «виробничий потенціал»: ресурсний, інституціональний; функціональний.

Підхід у котрому визначають потенціал як сукупність наявних і прихованих (альтернативних) можливостей підприємства розглядається в наукових працях Бельтюкова Є.А., Воронкової А.Е., Краснокутської Н.С., Лапіна Є.В., Олексюка О.І., Репіної І.М., Федоніна О.С.

Можна сформулювати бачення сутності виробничого потенціалу як складну систему наявних та прихованих можливостей підприємства, що виражаються у сукупності виробничих ресурсів, які забезпечують ефективне здійснення виробничого процесу, зокрема максимально можливого випуску об'єму продукції [6,7].

Ісходячі з цього, управління потенціалом підприємства можна розглянути як управління сукупністю його можливостей. Можливість визначається як наявність елементів, необхідних, але недостатніх для існування чого-небудь.

Виходячи зі стану і величини потенціалу підприємства використовують свої можливості, застосовуючи свої здатності та формуючи компетенції управління [8].

За класичним визначенням «динамічні здатності – це потенціал фірми в інтегруванні, створенні і реконфігурації внутрішніх та зовнішніх компетенцій для того, аби відповідати змінам зовнішнього середовища» [9].

На підприємстві розглядають притаманні – внутрішні компетенції і зовнішні компетенції – динамічні здатності [10].

Сутність таких компетенцій «полягає в тому, що їх не можна отримати готовими, оскільки неможливо точно повторити характерні риси внутрішньої організації компанії, просто скопіювавши сукупність організаційних одиниць, виявлених у формальних контрактах» [10].

Сукупність внутрішніх і зовнішніх компетенцій формують здатність управляти використанням можливостей підприємства. Це означає, що підприємство може раціонально і ефективно використовувати можливості існуючого потенціалу підприємства.

ВИСНОВКИ

В умовах тривалого економічного спаду в країні, велика кількість промислових підприємств, у тому числі і підприємства машинобудування, знаходяться у кризовому стані. Обсяг реалізованої продукції на деяких підприємствах знизився на 30%. Прямі іноземні інвестиції у машинобудування з кожним роком зменшуються. Вітчизняні підприємства України опинились в ситуації, яка зумовила формування нових, специфічних умов функціонування промислових підприємств і використання існуючого потенціалу. Тому

підприємствам необхідно розробляти та застосовувати особливі управлінські підходи, які забезпечують своєчасний початок боротьби з кризою. Міжнародна практика подолання кризи виконується через ефективне використання потенціалу підприємства для оновлення виробництва. Одним з сучасних підходів управління є використання компетенцій, направлених на пошук і розвиток нових можливостей та створення здатностей для їхніх реалізацій.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Кривецький І.О. Аналізування стану та тенденцій розвитку машинобудівних підприємств України. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – №794. – С.29–36.
3. Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України. Тютюнник І.В., Міщенко В.А.. – Вісник НТУ «ХПІ», 2015. №28. – С.109-112.
4. Чернишов В.В. Сучасне розуміння поняття антикризового управління / В.В. Чернишов // Механізм регулювання економіки. –2011. –№ 6. – С. 21-24.
5. Pauchant T.C. La gestion systemique des crises et la prevention de la contr-production / T.C. Pauchant, E.M. Morin // Rev francaise de gestion. – 1996. – № 108. – В.80-99. **Ч**
6. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. Посібник. – ДЮ.:КНЕУ, 2003. – 316с.
7. Формування і розвиток потенціалу промислового підприємства: навч.посіб. для студ. ВНЗ / Є.А. Бельтюков, С.С. Свірідова, Т.І. Черкасова, Л.А. Некрасова; за ред. проф.Є.А. Бельтюкова; ОНПУ – Одеса:Інтерпринт, 2009.- 456с.
8. Гончар О.І. Дослідження поля можливостей підприємства в процесі управління його потенціалом / О.І. Гончар // Прометей: регіон. зб. наук. пр. з економіки. – Маріуполь: ДонДУУ; ІЕП НАН України, 2014. – Вип. 3 (45). – С. 92 – 97.
9. Андреева Т.Е. Динамические способности фирмы: что необходимо, чтобы они были динамическими? [Электронный ресурс] / Т.Е.Андреева, В.А. Чайка // Вестн. С.- Петерб. университета. – 2006. – No 2 (R). – Режим доступа: <http://www.gsom.pu.ru/niim/publishing/papers/4>
10. Верховская О.Р. Динамические способности фирмы: что необходимо, чтобы они были способностями / О.Р. Верховская // Вестн. С.-Петербург. университета. Сер. 8, Экономика. –2006. – № 4. – С. 183–185

KURPAYANIDI

Konstantin Ivanovich
xstant@mail.ru

УДК 330.052

TRENDS AND PROSPECTS OF UZBEKISTAN ECONOMY DEVELOPMENT IN
CONDITIONS OF WORLD ECONOMY CYCLIC FLUCTUATIONSТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА
В УСЛОВИЯХ ЦИКЛИЧЕСКИХ КОЛЕБАНИЙ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Doctor of Philosophy in
Economics (PhD),
Professor, Fergana
Polytechnic Institute

The article is devoted to the systematic analysis of trends in the development of the national economy of Uzbekistan. Through statistical methods the prospects of development of the Uzbek economy in the post-crisis period are justified.

Статья посвящена системному анализу тенденций развития национальной экономики Узбекистана. Посредством статистических методов обоснованы перспективы развития узбекской экономики в посткризисный период.

Keywords: national economy of Uzbekistan, macroeconomic indicators, the wave of the global financial and economic crisis, post-crisis period, globalization

Ключевые слова: национальная экономика Узбекистана, макроэкономические показатели, волны мирового финансово-экономического кризиса, посткризисный период, глобализация

THE SUBJECT/TOPIC

Since the 2000s, Uzbekistan's economy showed strong economic growth on average by 8% per year, low external debt, a stable exchange rate, a uniform distribution of income. Government by strong industrial policy has made progressive structural shifts. In the fight against the global crisis, governments in most developed countries are making efforts actually damaging private property, undermining the fundamental basis of the market economy - personal human responsibility for its decisions. The economic crisis has put before the politicians and experts from a number of fundamental issues in the modern economic systems. These are questions that require an intellectual breakthrough understanding of the new realities and find solutions of the problems, as a rule, do not have a unique solution.

GOALS/OBJECTIVES

The work carried out a systematic analysis of the trends and perspectives of development of the national economy of Uzbekistan in modern conditions the impact of the waves of the global financial and economic crisis.

METHODOLOGY

On the basis of the retrospective method with the characteristics of the modern trends of development of the national economy of Uzbekistan. Through statistical methods grounded prospects of development of the Uzbek economy in the post-crisis period.

RESULT

It is proved that Uzbekistan since independence was not only able to maintain its industrial potential, but also carries out his policy of modernization. With the reduction of the share of agriculture in the national economy he managed to partially modernize the agricultural sector. Republic has significantly strengthened its banking system and has expanded the services sector.

Statement of a problem

The main feature of the present stage of the world development of economic system is overcoming of consequences of global financial and economic crisis and reforming of the world financial architecture that demands, in turn, entering of anti-recessionary amendments into monetary policy of the certain states.

Effective implementation of the program of crisis response measures is connected with the solution of a number of fundamental issues. The first question is connected with character and the purposes of anti-recessionary policy in relation to strategy of the national economy development and an ultimate goal of economic policy. If the anti-recessionary program is temporary, then how such financial policy and its risks will be reflected in post-crisis economy? If this policy has a long-term character and acts as "a new economic policy" how her tasks correspond to the purposes of creation of innovative post-industrial economy and problems of improvement of quality of life? Emergence of these questions to some extent indicates the inefficiency of the existing system of state regulation methods of economy. At the moment, when emergency measures on recovery from the crisis are taken, it is a high time to define priorities of macroeconomic policy.

Elimination of a contradiction between national policy (interests) and global values become other important feature of economic policy. The solution of this task is at a loss of the developed specifics of the international cooperation in the sphere of economy.

Analysis of the last researches and publications

The role of the state as the main actor of global management is changed. If it was possible to divide accurately forms of the participation of state in global management on direct and earlier mediated, then in the conditions of formation of a new world order and increase of value of the international unions and regional integration groups the mediated form of participation of the state in global management prevails. At the same time

the state expands the powers, delegating part to their transnational instances.

In fight against global crisis of the government of the majority of the developed countries make the efforts which are actually discrediting a private property, undermining fundamental fundamentals of market economy - a personal responsibility of the person for the decisions made by him. The state is ready to assume private risks, that is, in other words, the policy of nationalization of losses does on the following step inevitable nationalization of risks. The economic crisis has put a number of fundamental questions of functioning of modern economic systems before politicians and experts. These are questions which demand intellectual break, judgment of new realities and finding of solutions of tasks, as a rule, of not having unambiguous decisions. The majority of the discussed measures haven't got sufficient political support at the national level yet. Obviously, haste at making decisions on additional measures for regulation of financial sector can lead to manifestation and realization of latent risks, and in the future - to development of arbitration between various jurisdictions and to change of alignment of forces on the world card of financial centers. In fact, regulators can't make decisions without thinking about actions of regulators of other countries now. In the current conditions there is actual a mechanism of supranational monitoring of national financial sectors and the accounting of their risks by participants of cross-border transactions and regulators. The problem is that the markets which have become global are regulated at the national level. However it only softens the specified contradiction, but doesn't eliminate it. Considering functions of the state as economy regulator, it is necessary to consider essentially new paradigm which it has faced. His positions significantly concede in many traditional spheres to supranational regulators. The rate of refinancing of national banks, rate of national currency, import barriers, export subsidies, the taxation, social policy, education, vocational training of shots are those levers of economic regulation, influence of the state on which (and many others) is displaced in favor of external

regulators. In fact, it is that for the first time in the history the government has to refuse partially the sovereign rights of control in own territory over economy and other spheres of public life.

Article purpose – to carry out the system analysis of a tendency and prospects of development of economy of Uzbekistan in the conditions of cyclic fluctuations of world economy, namely in the conditions of waves of world financial and economic crisis and the post-crisis period.

Statement of the main material of research

The international experience testifies to the greatest efficiency of self-regulating economy on the basis of market mechanisms with a certain extent of intervention of the state. Lessons of crisis demonstrate that the market provided to itself generates a set of unpredictable problems which are capable to undermine bases, both economic system, and the state in general. It is caused by the fact that the market isn't capable to create and support a little steady infrastructure. In this plan at the present stage in all industrially developed countries the state played and continues to play an essential role.

In general on the main macroeconomic indicators the national economy is characterized by positive tendencies. So, growth rates of GDP in 2015 have made 8,0%, and during 2000-2015 the volume of GDP has increased more than twice (tab.1). More concrete confirmation of the sustainable and balanced development of economy of Uzbekistan is that, since 2005, the State budget is executed with surplus. The annual budget of 2015 is executed with surplus at a rate of 0,1 percent to GDP. 58,7% of expenses of the state budget are directed to financing of the social sphere and support of the population. As of January 1, 2016 the size of cumulative external debt of Uzbekistan doesn't exceed 18,5% of GDP that by the international criteria of economic security below threshold values. It is caused to the policy of external loan pursued in the republic, both at the level of the state, and at the level of commercial banks, the companies and the enterprises.

Table 1

Dynamics of the main indicators of the national economy development of Uzbekistan in 2000-2015

Indicator of the development of economy	2000y	2011 y.	2015 y.
Growth rates of GDP	3,8	8,3	8,0
GDP per capita on PPS, in US dollars	1431	3271	5938 [14]
Budget deficit	-4,2	+0,3	+0,1
Tax burden of economy, in % to GDP	39,5	22	20,7 [13]
Inflation, %	n/g	7,3	5,6
External debt, in % to GDP	n/g	17,5	18,5
Specific weight of finished goods in GDP, %	46	60	
Share of the industry in GDP, %	14,2	24,1	33,5
Share of services in GDP, %	37	49	54,5
Share of small and private business in GDP, %	31,0	54,0	56,7
Ginny's coefficient	0,39	0,30	0,28 [3]

So, the carried-out analysis of development of national economy only in 2015, has shown that are characterized by steady growth rates industrial production-8,0 of %, production of agriculture – 6,8%, the volume of construction works – 17,8%, investments

into % fixed capital-9,6, volume of retail commodity turnover – 15,1% and realization of paid services to the population – 14,0%. The rate of inflation has made 5,6%, that is within the government expected parameters.

About 75% of a gain of industrial output have provided the enterprises focused on production with a high value added. If in 2000 only 14,2% fell to the share of industrial production in formation of gross domestic product of Uzbekistan, then in 2015 it has made 33,5%.

Structural shifts and diversification of key branches of economy have exerted positive impact on volume, the nomenclature and quality of export. The volume of export production in 2015 has increased in comparison with 2000 by 5 times.

In the republic large-scale institutional transformations within implementation of the Concept of further deepening of democratic reforms are carried out. Process of formation of a legal framework in Uzbekistan has dynamic the character directed to the maximum reduction of the subjective factors interfering formation of a class of real owners. Improvement of legislative regulatory base is carried out in two directions, namely:

- creation of the uniform, unified normative legal act reflecting basic needs of business and establishing the general rules of conduct for his subjects;
- systematization of the existing precepts of law with addition of missing elements of system of regulation.

The most important component of large-scale economic reforms is formation of the maximum business environment for further development of business. One of the main directions in the field is further reduction of supervising and administrative functions of state governing bodies, simplification of administrative actions, suppression of illegal intervention in activity of economic entities.

In the country the principle of a priority of the rights of businessmen in their relationship with the government, law enforcement and supervisory authorities is entered. The changes and additions connected with simplification and simplification of creation and implementation of activity of subjects of business are made to more than 40 normative legal acts. In particular, the new order according to which criminal case isn't brought is entered and the person is exempted from liability if it has for the first time committed the crime provided in a case of evasion of taxes or other obligatory payments, but has completely indemnified the damage caused to the state within 30 days after detection of an offense.

In the solution of questions of guarantees strengthening and protection of legitimate rights of private owners and businessmen paramount significance is attached to strengthening of a role of judicial authorities. Courts have the right to stop execution of the decision of the supervisory authority appealed from the subject of business for consideration of the corresponding claim.

The norm is legislatively entered that withdrawal of property of subjects of business in connection with violation of the tax and customs law by them only by a court decision can be carried out, terms of consideration of the statement of claim are significantly reduced [3].

Now check of activity of microfirms, small enterprises and farms will be carried out in a planned order not more often than once in four years, and other economic entities – isn't more often than once in three years and only according to the decision of Republican

council for coordination of activity of supervisory authorities.

Institutionally the state policy in the field of reforms provides the necessary legal environment and institutes responsible for implementation of a competition policy at an appropriate level. At the same time, in our opinion, the state recognizes from that principle that market mechanisms will work only when the market isn't excessively regulated. Otherwise there is a danger that the competition will be replaced with state regulation, limiting freedom of activity of the enterprises. Such policy can lead, first, to suppression of the real market competition, and secondly, to weaken potentially strong national producers in their competitive fight in foreign markets. What contradicts the basic principles of the "Uzbek model" recognized by the world community. Expansion of scales of impact of processes of globalization causes need of creation of additional conditions for further increase of competitiveness of domestic producers in the internal and external commodity markets.

At improvement of the antitrust law in the republic proceeded from the basic principle of a competition policy – to pass from rigid regulation of activity of the enterprises - monopolists, to the prevention of their noncompetitive behavior in the market. At the same time was taken into account that the dominant position of the enterprise can demonstrate also his effective functioning and to be the important prerequisite of competitiveness in a foreign market. Adoption of law "About the competition" in the new edition [9] has allowed to consolidate the norms governing the relations in the sphere of the competition that has increased transparency and efficiency of legal regulation of the relations in this area and also has provided equal conditions for activity of subjects of business. It is the most important aspect of development of the competition and its protection on commodity markets and services of the republic.

In this regard it is necessary to highlight the most important achievements of exchange trade - start of new tools, namely future contracts, input of the trade terminal and an information display for the forward market, decrease in the amount of commission charges for services of the exchange. Range of competitive advantages of UzRCRE (Uzbek republican commodity and raw exchange) is considerably expanded that it increases appeal of the platform due to existence of the wide regional network covering all republic, the guaranteed execution of exchange transactions, the latest information and exchange technologies, a wide set of the traded tools, the high level of service of information services, standard and methodical providing all system of functioning of trade mechanisms.

With assistance of government institutions of an economic complex of the republic the regulations of implementation of exchange transactions in various segments of the exchange commodity market are improved, the volume and the range of production put up for sale are increased. Modern trading platforms allow brokers to participate in the exchange auction from any workplace by means of connection to them of a large number of participants.

Acceptance of new edition of the Law "About Electronic Commerce" [10] has considerably cut down expenses on carrying out trade operations and has allowed to solve the problems connected with geographical remoteness from each other of subjects of e-commerce, has created conditions of expeditious establishment of the direct contract relations, has increased transparency of operations, thereby has given the chance to buyers and sellers in due time to obtain the fullest information on the prices, quality and conditions of deliveries.

Structural transformations of economy, increase of business activity and financial stability of economic entities were promoted by the pursued rational tax policy directed, first of all, to reduction of tax burden. So, in 2015 the cumulative tax burden in comparison with 1991 has decreased twice – from 41,2 to 20,7% to GDP.

Growth of investment activity of economic entities was promoted by decrease in 2015 to 5% of a rate of uniform tax payment for microfirms and small enterprises. During the carried-out cardinal reforms, the close attention is deserved by work on attraction of the investments directed to implementation of projects on modernization, diversification, technical technologically to updating of branches, structural transformations in national economy. For this purpose in 2015 in economy of Uzbekistan it is attracted and mastered investments at the expense of all sources of financing in an equivalent of 15,8 billion US dollars (growth against 2014 for 9,5%). At the same time more than 3,3 billion dollars, or more than 21% of all investments are foreign investments of which 73% make direct foreign investments. 67,1% of all investments are directed to production construction. It has allowed to finish construction in 2015 and to provide input of 158 large production objects with a total cost of 7,4 billion US dollars.

For formation of the most favorable business environment for further development of small business and private business accounts of subjects of small business in national currency are opened without collection of a payment, and their credit applications are considered by commercial banks within three bank days.

In Uzbekistan measures for further capitalization of banks, increase of their stability and liquidity, increase of level of capitalization and expansion of investment activity of banks are consistently and purposefully realized. So, the cumulative capital of a banking system has increased in comparison with 2014 by 23,3% of percent and has reached 7,8 trillion sum [3].

For the last seven years the level of capital adequacy of a banking system makes 23,3% that by 3 times exceeds the requirements established by Basel committee on bank supervision (8%). Level of the current liquidity exceeds 64,6% for a number of years that is twice higher than the minimum norm accepted in world practice.

Continuous implementation of effective bank supervision according to the international standards, carrying out monitoring of liquidity and quality of bank assets have given the chance to all domestic commercial banks to confirm the appropriated positive rating assessment "stable" from the international rating agencies.

The international rating agency Moody's appropriates the sixth year in a row a rating assessment with the forecast "stable" to prospects of development of a banking system of Uzbekistan. Activity of a banking system of Uzbekistan is also estimated as "stable" by Standard&Poor's and FitchRatings rating agencies.

Thus, all domestic banks has estimate "stable" from the big three of rating agencies. The special attention is deserved by the fact that in Uzbekistan, in the conditions of the world financial and economic crisis of the politician of the state has been directed, first of all, to prevention of decrease in a standard of living of the population. The important point distinguishing the Anti-recessionary Program of Uzbekistan from programs of some other countries the CIS was that it considered social factors. The analysis of anti-recessionary programs of the governments of a number of the CIS countries has shown that the main emphasis has been placed on stabilization of financial sector, development of infrastructure, small and medium business. At the same time the social component of maintenance of a standard of living of the population during the crisis period has been removed for a framework of anti-recessionary programs. Creation of workplaces as a result of development of small business and individual business, ensuring home work on the basis of cooperation with the industrial enterprises, and also input of new objects, reconstruction and expansion of the operating productions, has followed a powerful barrier ways of landslide growth of unemployment and strengthening of pessimism in social moods of the society observed in some other countries the CIS. The accurate social orientation of program measures is also expressed in full state support of science, education, health care and culture. The special attention is paid to questions of implementation of measures for increase in domestic demand due to mobilization and further stimulation of participation of bank structures, economic entities and the population in investment processes. The Program for the accelerated development and construction of housing and the social infrastructure in the village urged to reorganize and update radically the image of the village on a modern architectural and industrial basis, to raise a standard of living of the population in the village and to bring closer her to city conditions can become an example of implementation of similar projects. For implementation of this largest program calculated on long prospect powerful design, industrial and construction, engineering technical potential is created, the necessary organizational structures stimulating measures and preferences are created.

CONCLUSIONS

The conducted researches have revealed that strategy of growth of competitiveness of the republic are based on regional and branch features which turn into sources of competitive advantages. At the same time the success in competitiveness growth strategy realization, in our opinion, depends on the correct combination of the main components of domestic economic policy which mutually supplement and strengthen each other, it is possible to carry to them:

- maintenance of steady macroeconomic growth and the operated inflation by carrying out effective fiscal and monetary policy;

- further decrease in tax burden on the enterprises that assumes:

a. remission of the property taxes of active part of the fixed business assets as it is accepted in the majority of the countries of the world. For this purpose the phased transition on payment of a real estate tax instead of the property tax is required;

b. systematic decrease in a rate of uniform social payment, and also decrease in the size (or full cancellation) the minimum payment raised now of one minimum wage a month on each worker;

c. century of the termination of practice of granting privileges and preferences to the separate enterprises, and instead is offered to apply privileges on a non-discriminatory basis, to all enterprises of this or that stimulated branch of economy;

d. granting investment privileges (including on modernization) not in the form of release, and in the form of the conditional tax credit. At the same time, remains privileges under tax and customs codes and privileges according to international treaties.

- expansion of access of business to external financing which has to be shown through:

a) diversifications of external sources of financing. In the medium-term and long term, bank crediting has to be added with other sources of external financing that will allow to expand in turn financing of the "average" enterprises at different stages of their development. For this purpose, in our opinion, it is necessary:

▪ to create effective regulatory base for the markets of the private share capital;

▪ to introduce new instruments of financing of investment projects for the perspective enterprises possessing an export potential, but at the same time facing shortage of the capital, technologies, staff;

▪ to realize measures for creation of funds of risk financing (venture funds) that will allow to stimulate innovative activity of the enterprises

b) activization of access to banking services assumes:

▪ creation of clear and available mechanisms of involvement of assets of the population (real estate, the earth, other property) as mortgage means in economic circulation that especially important for the beginning businessmen;

▪ expansion of a number of the offered banking services, according to requirements of the market, and also creation of a possibility of rendering any of the existing services in each sales outlet (or on far off);

- strategy formation export of the focused industrialization, the meaning effective modernization and deepening of the structural reforms providing growth of efficiency of use and distribution of resources in economy;

- quality ensuring state regulation of economy;

- effective functioning of natural monopolies, production and social infrastructure;

- introductions of the international standards of accounting and reporting;

- providing system of legislative regulation of economy which would guarantee protection of the rights of a private property and performance of contracts;

- ensuring social consensus and development of institutes of civil society, cooperation and partnership between the main economic groups and segments of the population.

References

1. Абдуллаев А.М. Социально-экономические аспекты функционирования субъектов малого предпринимательства в системе институциональных преобразований // Успехи современного естествознания. – 2013. – №. 12.

2. Курпаяниди К.И. Экономические институты в условиях институциональных преобразований // Успехи современного естествознания. – 2013. – №. 12.

3. Каримов И.А. Мировой финансово - экономический кризис, пути и меры по его преодолению в условиях Узбекистана // Т.: Узбекистан. – 2009. – Т. 48. – С. 2.7.

4. Расулев А.Ф, Тростянский Д.В. Современные аспекты обеспечения экономической безопасности Узбекистана // Экономика региона. 2012. №2.

5. Пардаев У.У. Подходы к повышению эффективности исполнения расходов государственного бюджета в Узбекистане // Проблемы современной экономики. – 2014. – №. 4 (52).

6. Либман А.М. Роль экономической интеграции и дезинтеграции на постсоветском пространстве: количественный анализ // Проблемы прогнозирования. – 2006. – №. 5.

7. Попов В. В. Экономическое чудо переходного периода: как Узбекистану удалось то, что не удалось ни одной постсоветской экономике // Журнал Новой экономической ассоциации. – 2014. – №. 1. – С. 136-159.

8. Бессонов В. Анализ краткосрочных тенденций в российской экономике: как рассеять «туман настоящего» // Ж.: Вопросы экономики. - 2011. - №2. - С.93-108.

9. Курбанова Д.М. Проблемы устойчивого развития экономики // Проблемы современной экономики. – 2015. – №. 23.

10. Социально-экономическое развитие постсоветских стран: итоги двадцатилетия. – М.: ИЭ РАН, 2012. – 400 с.

11. Каримов И.А. Наша главная цель – несмотря на трудности, решительно идти вперед, последовательно продолжая осуществляемые реформы, структурные преобразования в экономике, создавая ещё более широкие возможности для развития частной собственности, предпринимательства и малого бизнеса // Народное слово, 16 января 2016 г.

12. Архангельская Е.Г. Основные факторы развития предпринимательской деятельности и направления государственного регулирования и стимулирования малого бизнеса и частного предпринимательства в Республике Узбекистан // Потенциал современной науки. – 2016. – №. 1 (18).

13. Налоговое бремя экономики Узбекистана в 2016 году снизится до 19,1%. [Электронный ресурс]. Режим доступа. URL: <http://review.uz/index.php/novosti-main/item/5300-nalogovoe-bremya-ekonomiki-uzbekistana-v-2016-godu-snizitsya-do-19-1>.
14. Чепель С. Как повысить эффективность экономической политики: эмпирический анализ роли государственных институтов // Вопросы экономики. – 2012. – Т. 7.
15. Амадаев А.А., Василенко А.А. Инновационно-инвестиционный путь развития региональной экономики как основа обеспечения устойчивых темпов экономического роста // Новые технологии. – 2015. – №. 4.
16. Report for Selected Countries and Subjects. [Электронный ресурс]. Режим доступа URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=55&pr.y=16&sy=2014&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=927&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPPP%2CPPP%2CCLP&grp=0&a=>
17. Isamovich M.F., Abilkasimovich O.A. On instruments of tax incentives of the innovative development in the economy of Uzbekistan // European science review. – 2015. – №. 3-4.
18. Банковская система: стабильность способствует макроэкономическому росту. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.cbu.uz/ru/node/47080>
19. Попов В.В. Сохранит ли экономика Узбекистана высокие темпы роста? Сценарии развития на 2015–2030 гг // Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2015. – №. 3. – С. 163-181.
20. Кайимова З., Темиров Ш. Роль иностранных инвестиций в модернизации экономики республики Узбекистан // International scientific review. – 2016. – №. 2 (12).
21. Margianti E.S., Ikramov M.A., Abdullaev A.M., Kurpayanidi K.I., Ashurov M.S. Systematical analysis of the position and further development of Uzbekistan national industry in the case of economic modernization. Monograph. Indonesia, Jakarta, GunadarmaPublisher, 2014.

ПОБЕРЕЖЕЦЬ

Ольга Валеріївна

olga-poberezhec@mail.ru

к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

УДК 33

ОЦІНКА МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

EVALUATION METHODS OF PLANNING PERFORMANCE OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті розглянуті методи та моделі планування результатів діяльності промислових підприємств у сучасних умовах, розглянуто особливості та сутність бюджетного управління результатами діяльності підприємства, сформовано концепцію інтегрального поєднання бюджетного управління та ключових показників ефективності.

В статье рассмотрены методы и модели планирования результатов деятельности промышленных предприятий в современных условиях, рассмотрены особенности и сущность бюджетного управления результатами деятельности предприятия, сформирована концепция интегрального сочетания бюджетного управления и ключевых показателей эффективности.

The article describes the methods and results of planning model of industrial enterprises in modern conditions, the nature and the features of budget management performance of the company, formed integral concept combining budget management and key performance indicators.

Ключові слова: результати діяльності, планування, бюджетне управління, показники ефективності, бюджетні моделі, прогнозування

Ключевые слова: результаты деятельности, планирование, бюджетное управление, показатели эффективности, бюджетные модели, прогнозирование

Keywords: results of operations, planning, budget management, performance, budget model, forecast

ВСТУП

У постійних трансформаційних умовах, яких перебувають промислові підприємства нашої держави, значно зростає роль якісної оцінки результатів діяльності суб'єктів, оцінки їх результатів операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансового стану.

Розгляд наукових праць (Ф.Ф. Бутинця, Л.О. Волошук, Є.І. Масленнікова, Є.В. Мниха, О.В. Олійник, В.П. Пантелеєва, С.М. Петренко, В.С. Рудницького, Ю.М. Сафонова, П.Т. Саблука, Г.В. Савицької, В.К. Савчука, В.І. Самборського, В.В. Сопка, В.І. Стражева, І.Д. Фаріона, М.Г. Чумаченка, В.О. Шевчука, О.А. Шевчука, А.Д. Шеремета, С.І. Шкарабана) формує висновки, щодо необхідності докорінного перегляду концептуальних аспектів та методології основних систем аналізу і оцінки результатів діяльності промислового підприємства у сучасних умовах господарювання, застосування інструментів планування, прогнозування, діагностики та моніторингу.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження методів та моделей планування результатів діяльності промислового підприємства з урахуванням системи бюджетного управління й ключових показників ефективності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи: морфологічного аналізу – при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження; системного та структурно-логічного аналізу; формалізації; методу аналогії, порівняння та інтегрування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Планування фінансових показників промислового підприємства здійснюється за допомогою певних методів. При плануванні діяльності підприємства застосовуються наступні методи: нормативний, розрахунково-аналітичний, балансовий, метод оптимізації планових рішень, економіко-математичне моделювання, бюджетування тощо [1].

Вибір і застосування тих і інших методів повинно враховувати не тільки напрямки діяльності промислового підприємства, але й його результати: фінансові, соціальні та екологічні.

Ресурсний метод планування базується на врахуванні ринкових умов господарювання та наявних ресурсів промислового підприємства. Цільовий метод - на визначенні потреб ринку в тих чи інших видах товарів, змін споживчого попиту насичення на товари і послуги, і використовується в умовах конкурентної боротьби між підприємствами.

При використанні нормативного методу планові показники на промисловому підприємстві розраховуються на основі прогресивних норм використання ресурсів з урахуванням їх змін у результаті впровадження організаційно-технічних заходів у плановому періоді. Балансовий метод планування використовується при розробці балансів для різних видів ресурсів та забезпечує узгодженість при плануванні потреб із необхідними ресурсами підприємства для їх задоволення.

Сутність економіко-статистичного методу полягає в дослідженні закономірностей динаміки конкретного показника (визначення лінії його тренду) і поширення темпів цієї динаміки на прогнозний період. Незважаючи на відносну простоту цього методу, його використання дає найменшу точність прогнозу, оскільки не дозволяє врахувати нові тенденції і чинники, що впливають на динаміку даного показника [2].

Сучасні промислові підприємства в умовах ринкових змін використовують окремі методи планування такі як фінансово-господарське планування, бюджетування, планування фінансових результатів. При цьому кожний метод, який використовується у плануванні полягає в розробці окремих заходів, спрямованих на досягнення обраної мети, і розподілу обов'язків та відповідальності, щодо виконання етапів та цільових значень консолідованих показників підприємства, між керівниками підрозділів.

Методи планування фінансових результатів представляють собою складову частину фінансового планування та допомагають досягти максимального ефекту від діяльності підприємства за умови використання існуючих ресурсів.

Процес розробки планів щодо фінансового результату повинен враховувати фактори внутрішнього та зовнішнього впливу, стан ресурсного потенціалу, виробничих потужностей. Цільовий напрямок планування – це забезпечення високого рівня показника прибутку, що можливо при ефективному використанні ресурсів промислового підприємства. При цьому

необхідно враховувати всі сторони господарської діяльності підприємства: організацію виробництва і праці, рівень використання капіталу, необоротних активів, технології та ін. Враховуючи наукові дослідження при плануванні фінансового результату діяльності підприємства – прибутку – використовуються наступні методи:

- метод прямого розрахунку;
- аналітичний метод.

Перший метод базується на вилученні з чистого доходу промислового підприємства всіх його витрат. Аналітичний метод за основу бере показник витрат на 1 грн. товарної продукції, а також відсоток базової рентабельності.

При цьому прибуток від реалізації продукції (послуг) необхідно розраховувати окремо за різними видами господарської діяльності промислового підприємства. Такий підхід обумовлений тим, що деякі види діяльності не оподатковуються податком на прибуток і додану вартість (ПДВ), це підвищує точність і об'єктивність розрахунків бази оподатковування, величини податків на прибуток. При плануванні розраховують величину необхідного (цільового) прибутку, що забезпечує умови самофінансування підприємства при вирішенні стратегічних і тактичних завдань, та величину можливого прибутку при запланованому обсягу товарообігу, величині доходів і витрат [2].

В сучасних умовах процес планування результатів діяльності промислового підприємства, у першу чергу фінансових, ускладнюється невизначеністю економічної ситуації та негативним впливом зовнішнього та внутрішнього середовища.

Планування позитивного фінансового результату повинно бути економічно обґрунтованим, враховуючи відповідні показники минулих періодів. Своєчасне планування прибутку дозволить здійснювати процес повного фінансування інвестицій, необхідні та додаткові виплати робітникам підприємства та нарощувати власні оборотні кошти, враховуючи обов'язкові розрахунки з бюджетом і контрагентами.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, на українських промислових підприємствах на початку ХХІ ст. стали використовувати особливий метод планування – бюджетування, який систематизував та упорядковував діяльність суб'єктів господарювання за окремими напрямками. Дослідження деяких економістів підтверджують, що бюджетування – це процес планування майбутньої діяльності підприємства, результати якого оформляються системою бюджетів [4].

І.А. Бланк визначення «бюджетування» більш конкретизує і до його функцій відносить процес складання оперативного фінансового плану короткострокового періоду [5, с.104].

Отже, бюджетування представляє собою процес складання та реалізацію фінансового плану діяльності промислового підприємства з урахуванням особливостей використання ресурсів та потреб підприємства, враховуючи заплановані показники фінансових, соціальних та екологічних результатів діяльності суб'єкта господарювання.

Для успішного впровадження бюджетування, як інструменту управління бізнесом, потрібен ряд операцій щодо налаштування загальної системи. Вони викликані необхідністю використання механізму, що вимагає поєднання цілей промислового підприємства, інструментів управління та елементів моделі бізнесу.

В сучасних умовах діяльності промислового підприємства бюджетування – це не тільки функція

планування, але й управлінська технологія, що включає цілу низку заходів для досягнення визначеної мети суб'єкта господарювання, та важливий елемент системи управління промисловим підприємством. При цьому бюджетування складається з формування системи бюджетів, враховуючи фінансові ресурси, рух коштів і фінансово-господарські результати. Важливим елементом бюджетування є контроль за виконанням (реалізацією) аналітичних бюджетів та аналіз отриманих результатів з визначенням позитивних сторін і запобігання помилок.

Саме сутність бюджетного методу управління полягає в тому, що вся діяльність промислового підприємства спрямовується на досягнення запланованих фінансових та інших результатів діяльності, а робота всіх підрозділів підприємства підпорядковується зазначеним стратегічним цілям.

Бюджетне управління використовується у взаємозв'язку ресурсів підприємства – фінансових, матеріальних, трудових. При цьому бюджетне управління результатів діяльності промислового підприємства дозволяє вирішувати окремі задачі в рамках поставлених цілей:

- підвищення ефективності загальної системи управління промисловим підприємством;
- покращення інвестиційної привабливості підприємства;
- розрахунок та оцінка якісних та кількісних показників результативності підприємства;
- оптимізація доходів і витрат за окремими підрозділами підприємства.

Таким чином, бюджетне управління на промислових підприємствах, на думку автора, потребує адаптації окремих показників до впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Основна мета управління суб'єктами господарювання полягає в розробці, постановці і досягненні зазначених цілей. Для цього в процесі управління реалізуються кілька функцій. До них відносяться:

- прогнозування, планування та постановка цілей;
- мотивація та організація;
- координація і регулювання;
- облік, аналіз та контроль.

Побудова бюджетної моделі управління орієнтує більшість підприємств на виділення ключових показників ефективності діяльності.

Ключеві показники ефективності (англ. Key Performance Indicators, KPI) представляють собою систему оцінки, яка допомагає промислового підприємству визначити досягнення операційних та стратегічних цілей, а також проаналізувати результативність та ефективність дій, процесів і функцій управління суб'єктом господарювання.

Показники KPI також використовуються для аналізу і планування всіх сфер управління

підприємством: бізнес-процесів, технологічних процесів в сфері виробництва, фінансових операцій і системи управління персоналом шляхом доведення інформації про стратегічні цілі.

KPI дозволяє проводити контроль ділової активності співпрацівників і організації в цілому в реальному часі. Для терміну KPI на сьогоднішній день використовується одне поняття – ключові індикатори виконання поставленої цілі і задач [6].

Правильне використання системи KPI значно підвищує ефективність діяльності промислового підприємства, допоможе управляти результативністю за окремими параметрами та загальною економічністю.

Досконалого набору ключових показників, які застосовуються в будь-яких випадках не існує, тому кожне підприємство розробляє свій власний набір показників діяльності, які відповідають саме його особливостям.

Визначають основні групи ключових показників ефективності: показники оцінки ринку та клієнтів; фінансові показники; показники конкурентів; показники зовнішнього середовища; показники внутрішніх процесів; показники персоналу.

Кожна фокусна група включає окремі показники, які визначають загальний напрямок всієї групи. Визначити бажаний інтегральний результат промислового підприємства та розробити фактори, які впливають на його досягнення можливо за допомогою розроблення методології БОР (бюджетування, орієнтованого на результат). При цьому обов'язково враховуються причинно-наслідкові зв'язки сукупного результату з результатами діяльності підрозділу підприємства або окремо взятого працівника. Таким чином, підсумковий KPI формується на основі показників результативності та економічності з урахуванням факторів впливу.

Розглянемо основні елементи системи бюджетного управління і управління за ключовими показниками (KPI) в аспекті практичного застосування поширених методів із зазначенням основних переваг і недоліків. Представимо модель спільного застосування концепції бюджетного управління і метода ключових показників ефективності (KPI). В межах бюджетного управління здійснюється синхронізація цілей виконавців усередині промислового підприємства (тактичних цілей зі стратегічними, цілей окремих підрозділів і їх керівників з загальними цілями промислового підприємства). При цьому конкретні підрозділи наділяються повноваженнями та відповідальністю за здійснення аналітичних та контрольних процедур. Система бюджетного управління промислових підприємств характеризується моделями вертикальної та горизонтальної інтеграції (рис. 1).

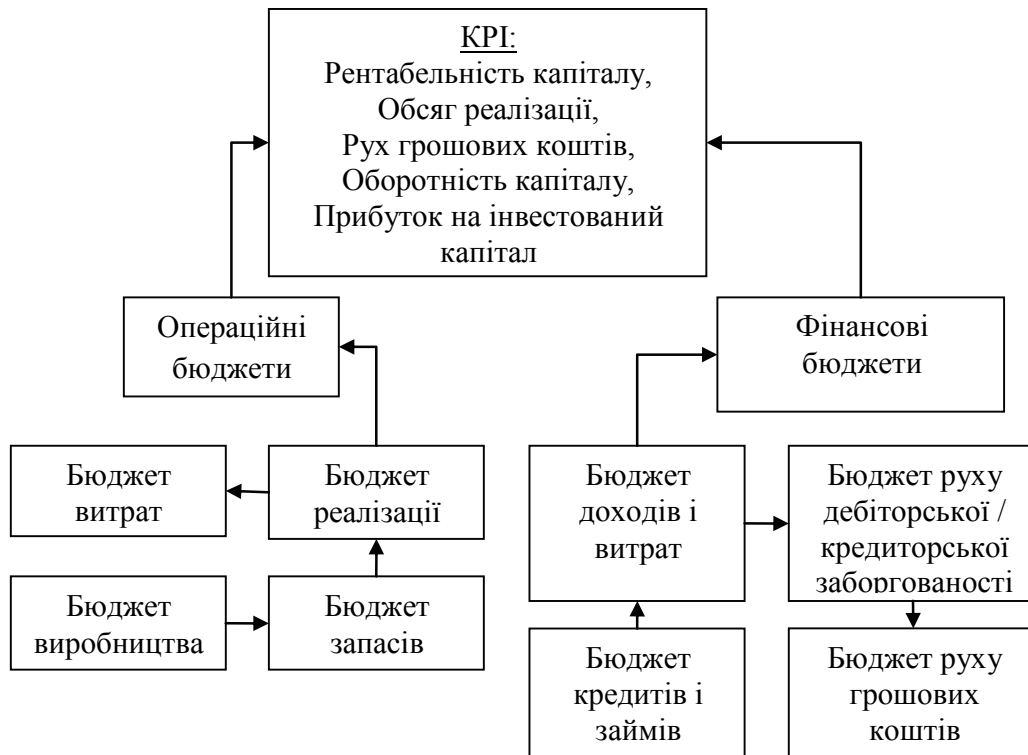

Рисунок 1. Вертикальна інтеграція концепції бюджетного управління і системи KPI

Вертикальна інтеграція концепції бюджетного управління полягає в підпорядкуванні бюджетів стратегічним цілям промислового підприємства, які представлені в системі KPI.

В свою чергу горизонтальна інтеграція відрізняється тим, що стратегічні цілі безпосередньо не пов'язані з бюджетами, при цьому за критеріями ефективності аналізуються тільки планові і фактичні. Така інтеграція представляється неефективною, тому як KPI використовуються не за прямим призначенням (в якості критеріїв стратегічних цілей), а для вирішення таких допоміжних завдань, як: мотивація персоналу, розробка маркетингової політики та інш.

Модель вертикальної інтеграції так само має суттєві недоліки. При цьому в авторському трактуванні для визначення і вимірювання бізнес-цілей використовується критичні фактори успіху.

Термін CSF (англ. Critical Success Factors - CSF) був введений Джоном Рокартом зі школи бізнесу Слоана Массачусетського Технологічного інституту в кінці сімдесятих, і представляє собою стратегічні завдання і результати діяльності, до яких підприємство повинно прагнути для підвищення своєї конкурентоспроможності і досягнення успіху на ринку.

При цьому існує тісний зв'язок між факторами успіху і системою ключових показників ефективності – кожен обраний фактор успіху оцінюється 1-3 ключовими показниками KPI.

CSF – це характеристика внутрішнього або зовнішнього середовища суб'єкта господарювання,

яка має особливе значення для досягнення стратегічних цілей промислового підприємства.

Система критичних факторів успіху була запропонована і розроблена А. Андерсеном і Р. Деніелом з фірми McKinsey and Company в шістдесятих роках XX ст.

KPI – це показник, який використовується промисловим підприємством для вимірювання своєї ефективності з точки зору виконання CSF. Можливе формування більше одного фінансового або не фінансового KPI на кожний показник CSF.

Таким чином, поодиначне використання CSF призводить до окремих проблем і помилок при побудові моделі KPI, саме у визначенні ключових показників. Ключові показники ефективності представляють майстер-бюджетів, в якому об'єднані ключові характеристики бюджетів нижніх рівнів.

Розглянемо основні елементи концепції бюджетного управління промислового підприємства.

Основним інструментом бюджетного управління є загальна система фінансово-економічних показників, які об'єднуються в бюджети і закріплюються за конкретними виконавцями (центрами фінансової відповідальності та економічної безпеки - ЦФВЕБ).

Виділяють наступні завдання функціонування системи бюджетного управління результатами діяльності промислового підприємства: формування і затвердження планових фінансово-економічних показників діяльності підприємства на основі співпраці між управліннями різних підрозділів; прогнозування фінансово-економічного стану

підприємства з метою подолання проблем у сфері платоспроможності, ліквідності і рентабельності; структурування та закріплення фінансових повноважень, а також відповідальності за всіма учасниками фінансово-господарської діяльності підприємства; облік, контроль та аналіз фінансово-економічного стану підприємства з урахуванням планових показників результатів діяльності.

Формування системи бюджетного управління результатами діяльності починається з того, що на основі існуючих бізнес-процесів поряд з організаційною структурою будується фінансова структура підприємства. При цьому для кожного елемента фінансової структури формується система планування, управління і контролю за певним складом показників, у тому числі результативних. Разом з відповідальністю ЦФВЕБ передаються повноваження щодо використанню необхідних ресурсів підприємства. Всі фінансові потоки, а також бізнес-процеси на підприємстві охоплюються фінансовою структуризацією із зазначенням конкретного ЦФВЕБ.

На підприємстві крім бюджетів окремих ЦФВЕБ складаються загальні бюджети. Стратегічні цілі підприємства знаходять оцінку в показниках загальних бюджетів і при цьому зв'язуються з показниками бюджетів ЦФВЕБ. Таким чином, за допомогою системи бюджетів загальні цілі піддаються декомпозиції і виступають критерієм при ухваленні рішень щодо планових значень бюджетів всіх ЦФВЕБ. Належне та своєчасне виконання ЦФВЕБ своїх цілей, які чітко сформульовані у вигляді показників бюджетів, допомагає підприємству досягнути своїх цілей, а відповідно і очікуваного рівня результативних показників. Узгоджені плани бюджетів мають директивний характер.

Концепція бюджетного управління, крім фінансової структури і системи бюджетів, включає метод контролю за виконанням планових бюджетів (цілей ЦФВЕБ) і організаційний регламент бюджетного управління на підприємстві.

Метод аналізу має загальноприйняту назву «факторний аналіз». Він полягає у виявленні негативних відхилень фактичних значень показників від планових. За найбільш суттєвих відхилень проводиться дослідження основних причин їх виникнення з розробленням поступових заходів щодо нейтралізації та профілактики негативних явищ.

Регламент бюджетного управління - це важлива частина системи бюджетування, яка включає в себе певну послідовність розробки і затвердження бюджетів і повинна містити правила, послідовність і логіку управління.

Розроблений за всіма правилами регламент повинен мати певний формат, який включає опис і терміни подання як вхідної, так і вихідної інформації, призначення, етапи виконання регламенту, перерахування підрозділів (ЦФВЕБ), які беруть участь в управлінні.

В сучасних умовах господарювання концепція бюджетного управління використовується досить активно на промислових підприємствах.

Незважаючи на унікальність кожної практичної реалізації бюджетної моделі, система бюджетного управління обов'язково включає три основних елементи.

Ефективність застосування методу залежить від коректного формування фінансової структури, закріпленого регламенту бюджетного управління та розробленої бюджетної моделі. Існуючі помилки можуть призвести до несвоєчасного надходження фінансової інформації і, як наслідок, до неправильних та неефективних управлінських рішень.

Система бюджетного управління повинна бути узгоджена з цілями промислового підприємства та особливостями забезпечення та виконання основних процесів.

Простота концепції застосування бюджетного управління на практиці часто призводить до неоднозначних результатів, що пов'язано з некомпетентністю виконавців. При цьому негативний результат застосування бюджетування є наслідком існуючих недоліків, для виявлення яких необхідний розгляд кожного елементу бюджетного управління.

Фінансова структура представляє собою сукупність центрів фінансової відповідальності та економічної безпеки (ЦФВЕБ), до складу яких входять підрозділи промислового підприємства з метою здійснення фінансово-економічного управління, ведення обліку, контролю та аналізу. За допомогою елементів фінансової структури здійснюється бюджетування, визначаються результати діяльності підприємства, у тому числі фінансові, надається кількісне визначення обраним перспективам розвитку промислового підприємства.

Фінансова структура, на відміну від організаційної, яка описує ієрархію управління промисловим підприємством, визначає фінансові відносини всередині суб'єкта господарювання. Вона визначає перелік функцій, які повинні виконуватися кожним підрозділом в процесі фінансово-господарської діяльності, а також права підрозділів на залучення окремих ресурсів для виконання зазначених функцій.

У сучасних умовах фінансова структура активно використовується в системі бюджетного управління на промисловому підприємстві для визначення межі в питаннях розподілу відповідальності і влади щодо прийняття ефективних фінансово-економічних рішень.

При моделюванні фінансової структури розробляється перелік і система підпорядкованості ЦФВЕБ, а також перелік суттєвих для управління фінансових потоків і запасів, які закріплюються за окремими центрами фінансової відповідальності та економічної безпеки.

Але при цьому в складних економічних умовах стратегічні цілі промислового підприємства все менше пов'язані з максимізацією прибутку або іншими фінансовими показниками. У розвинених країнах світу все більше компаній усвідомлюють, що необхідно дотримуватися балансу задоволення цілей зацікавлених осіб (покупців, співробітників підприємства, держави, суспільства, власників). У зв'язку з цим необхідно використання нефінансових

показників бюджетів, які відображають якісні характеристики процесів промислового підприємства, а також його результати.

Наступним важливим елементом побудови системи бюджетного управління виступає бюджетна модель промислового підприємства, яка визначає перелік і форму бюджетів, склад бюджетних статей і порядок консолідації (або розподілу) бюджетних показників. Бюджетна модель включає два блоки: блок підготовки інформації та блок аналізу.

Методи аналізу бюджетних показників на різних промислових підприємствах практично не відрізняються. При цьому процес організації збору, групування та обробки бюджетної інформації є особливим для кожного суб'єкта господарювання. Це пов'язано, перш за все, з особливостями фінансово-господарської діяльності промислових підприємств. До другої причини можливо віднести відсутність єдиної загальновизнаної методології бюджетного управління, зокрема, невизначеність критеріїв вибору методів при побудові системи бюджетного управління на промисловому підприємстві.

Науковці, які проводять дослідження проблем бюджетного управління використовують декілька класифікацій моделей бюджетного управління.

Досліджуючи існуючі технології бюджетування, найчастіше за все наводять комплексну модель бюджетування, яка описує ряд функціональних бюджетів, що оцінюють основну діяльність підприємства – виробництво, продаж, закупівлю матеріальних ресурсів тощо. Також присутні операційні бюджети, які вимірюють вклад кожного центра фінансової відповідальності в кінцеві фінансові результати [7].

За даними досліджень інформація зазначених груп бюджетів консолідується в три зведених бюджети промислового підприємства: бюджет руху грошових коштів, бюджет доходів і видатків, бюджет за балансом (або прогнозний баланс).

Таким чином, охоплення операційними й функціональними бюджетами всіх видів діяльності та підрозділів промислового підприємства представляє собою необхідну умову для формування ефективного зведеного бюджету. При цьому повинні обліковуватися всі операції, які впливають на рівень доходів і витрат, рух грошових коштів та відповідні зобов'язання.

Для конкретного промислового підприємства необхідно створити таку бюджетну модель, яка буде відповідати як внутрішнім, так і зовнішнім факторам впливу на фінансово-господарську діяльність та структуру управління підприємством. Отже, формування індивідуальної бюджетної моделі повинно враховувати специфіку діяльності промислового підприємства та особливий підхід з урахуванням стратегічних цілей, у тому числі відносно результатів діяльності підприємства.

Практика розробки й впровадження систем бюджетного управління виділяє такі бюджетні моделі: індивідуальна модель комплексного бюджетування, універсальна бюджетна модель, бюджетування окремих видів діяльності,

бюджетування фінансових потоків, бюджетування товарно-матеріальних потоків [7].

При цьому застосовують окремі підходи до організації бюджетних моделей у напрямку формування бюджетних показників. Виділяють наступні схеми: «знизу-вгору», «згори-вниз» та комбінований варіант.

Варіант «знизу-вгору» представляю собою створення детальних бюджетних планів ЦФВЕБ, а потім консолідацію бюджетів ЦФВЕБ в загальні бюджети промислового підприємства. На великих промислових підприємствах з розгалуженою ієрархією ЦФВЕБ використовується також багатоступінчастий метод: послідовне поєднання бюджетів нижчестоящих ЦФВЕБ. Центри верхніх рівнів координують бюджети підлеглих ЦФВЕБ і при нестачі ресурсів виконують секвестрування витратних статей бюджетів підлеглих підрозділів.

Таким чином, підхід "знизу-вгору" застосовують у випадку наявності забезпечення надійної комунікації підрозділів (ЦФВЕБ), а також здатності керівників нижчої та середньої ланки скласти достовірні та релевантні бюджети.

Саме формування типу організації бюджетних показників «знизу-вгору» висуває підвищені вимоги до рівня кваліфікації основних учасників бюджетного процесу, передбачаючи значну відповідальність ЦФВЕБ нижчої ланки. Основною перевагою даного варіанту формування бюджетів є залучення до процесу прийняття рішень великого числа учасників, що підвищує мотивацію керівників нижчої та середньої ланки, а також персоналу підприємства, розвиває у співробітників почуття причетності та впливу на досягнення загальних цілей. Крім того такий підхід значно підвищує точність і обґрунтованість планів, які впливають на загальні результати діяльності промислового підприємства.

Підхід до формування бюджетів «згори-вниз» базується на розробці основних показників бюджетів ЦФВЕБ верхньої ланки, а потім розподіл необхідних даних по бюджетах нижчестоящих ЦФВЕБ. Залежність від оцінок керівників ЦФВЕБ, які не беруть активної участі в досягненні запланованих показників, робить даний підхід більш суб'єктивним. Головна перевага даного методу полягає в орієнтованості на чітку реалізацію стратегічних цілей промислового підприємства, у тому числі на досягнення максимальних результатів діяльності за визначеними напрямками: економічними, фінансовими, соціальними та екологічними. Крім того, даний підхід дозволяє значно зменшити витрати часу і уникнути проблем, пов'язаних з узгодженням та узагальненням окремих бюджетів підприємства.

Суттєвим недоліком підходу формування бюджетів «згори-вниз» є умовність і помилки при розподілу показників вищестоящих ЦФВЕБ по нижчим ланкам з використанням бази розподілу, а також наявність демотивованого психологічного аспекту – розподіл відповідальності між керівниками нижчестоящих ланок ЦФВЕБ. Якщо відсутні додаткові стимули до економії (наприклад премії), нижчі ЦФВЕБ витрачають їх не завжди обґрунтовано. Крім того, без формування додаткових стимулів у

керівників ЦФВЕБ відсутня зацікавленість в перевиконання планів по дохідних статтям бюджетів. На думку автора, для збільшення ступеня відповідальності і мотивації керівників ЦФВЕБ необхідно домовлятися з ними відносно рівня бюджетних показників, виключаючи директивний спосіб передачі інформації.

ВИСНОВКИ

Отже, частково уникнути недоліків розглянутих методів дозволяє комбінована схема формування бюджетів промислового підприємства.

Найбільш ефективним, на думку автора, є використання даного комбінованого варіанту для формування результатів діяльності промислового підприємства за всіма видами діяльності. Досліджена форма поопераційного планування бюджету базується на розробці господарських операцій з прив'язкою до конкретної дати на основі статистичних прогнозів та експертних оцінок. Крім того, можливе використання агрегованих господарських операцій з прив'язкою до найбільш вірогідного періоду події для управління результатами діяльності промислового підприємства.

Список використаних джерел

1. Сілакова Г.В., методи фінансового планування на підприємстві / Г.В. Сілакова, Базіченко О.А. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10326/1/20.pdf>.
2. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.
3. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise: [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111–115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.
4. Савчук В.П. Управление прибылью и бюджетирование / В.П. Савчук. – 2-е изд. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2010. – 432 с.
5. Бланк І. А. Стратегія і тактика управління фінансами / І.А. Бланк. – Київ: МП «ІТЕМЛтд» СП «АДЕФ-Україна», 1996. – 534 с.
6. Цюцюра С.В. Ключові показники ефективності. Принципи розробки ключових показників ефективності для бюджетної сфери: [Електронний ресурс] / С.В. Цюцюра, О.В. Криворучко, М.І. Цюцюра // Збірник наукових праць – Управління розвитком складних систем – КНУБіА. – 2010. – С. 87–91. – Режим доступу: <http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-10/87-91.pdf>.
7. Андрєєва Г.І. Сучасні моделі бюджетного управління: [Електронний ресурс] / Г.І. Андрєєва // Ефективна економіка: наук. журн. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2770>.

ШТИК

Юлія В'ячеславівна
juliashtyk@mail.ru

УДК 657.3

КОНВЕРГЕНЦІЯ ФІНАНСОВОЇ І
НЕФІНАНСОВОЇ (СОЦІАЛЬНОЇ)
ЗВІТНОСТІ

РІЗВА

Ольга Сергіївна

CONVERGENCE OF FINANCIAL AND
UNFINANCIAL (SOCIAL) REPORTINGстарший викладач кафедри
обліку та аудиту ДонНУЕТ
ім. М. Туган-Барановськогостудентка 4 курсу ДонНУЕТ
ім. М. Туган-Барановського

Стаття присвячена визначенню змісту та сутності формування інтегрованої інформаційної системи підтримки фінансової стратегії стійкого розвитку підприємства. В статті обґрунтована необхідність подання соціальної звітності.

Статья посвящена определению содержания и сущности формирования интегрированной информационной системы поддержки финансовой стратегии устойчивого развития предприятия. В статье обоснована необходимость подачи социальной отчетности.

The article is sanctified to determination of maintenance and essence of forming of the integrated informative system of support of financial strategy of steady development of enterprise. The necessity of serve of the social accounting is reasonable in the article.

Ключові слова: фінансова звітність, нефінансова звітність, стійкий розвиток, соціальна відповідальність, інтегрована звітність

Ключевые слова: финансовая отчетность, нефинансовая отчетность, устойчивое развитие, социальная ответственность, интегрированная отчетность

Keywords: financial reporting, unfinancial accounting, steady development, social responsibility, integrated accounting

ВСТУП

Ключовим елементом, необхідним для побудови, підтримки і постійного розвитку взаємодії із зацікавленими сторонами, інструментом інформування про економічні, екологічні і соціальні можливості підприємства виступає нефінансова звітність. Така звітність істотно розширює можливості, які надаються традиційно фінансовою звітністю, і формує повнішу картину довгострокових перспектив.

Ця проблема розглядалася у працях таких вчених як С. Діпіаз, Р. Екклз, С. Рід, Л. Престон, В. Супрун, А. Гальчинський, В. Терьохіна, Л. Ніколаєнко, І. Хомініч, Я. Фітценц, А. Козир, В. Макаров та інші.

Обрана тема останнє десятиріччя постійно викликає зацікавленість багатьох вчених, проте в сучасних умовах проблема формування інтегрованої інформаційної системи підтримки фінансової стратегії стійкого розвитку підприємств та провідних корпорацій залишається актуальною і вимагає подальшої розробки та вивчення.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні загального змісту і значення соціальної звітності в управлінні підприємством, а також необхідності конвергенції з фінансовою звітністю в цілях підвищення інформативності даних з урахуванням вимог користувачів інформації.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та організаційні аспекти складання корпоративної соціальної звітності.

Об'єктом дослідження є сама нефінансова (соціальна) звітність.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, Міжнародні стандарти фінансової звітності та Міжнародні стандарти (положення) інтегрованої звітності.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності, Міжнародних стандартів (положень) інтегрованої звітності та законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогоднішній спосіб відображення у фінансовій звітності вартості компанії для інвесторів є застарілим і недосконалим. Інвесторам доводиться використовувати інші методи оцінки вартості компанії, що призводить до нестійкого ринку. У зв'язку з цим Б. Лев відмічає, що «оптимальне функціонування ринків капіталу вимагає, щоб фінансова звітність стала максимально інформативною» [1].

Очевидно, що соціальна звітність повинна відображати не лише благодійні і спонсорські програми, але і будь-які інші соціально значимі аспекти її діяльності, які можуть привести до істотних наслідків для самої компанії, споживачів її продукції, акціонерів, державних органів, контрагентів або яких-небудь інших пов'язаних з нею груп суспільства.

Наявність соціальної звітності в сукупності з фінансовою звітністю дозволяє зацікавленим особам отримувати інформацію про соціальні і екологічні аспекти діяльності компаній в комплексі з інформацією про економічні результати, що дозволяє ефективно оцінювати ризики бізнесу для акціонерів, інвесторів, кредиторів.

Основна частина соціального звіту може включати такі показники як: екологія, освіта, соціальний захист працівників, соціально-економічний розвиток регіону, культурний розвиток регіону, допомога депресивним територіям, боротьба з корупцією, формування культури ділової поведінки, добродійність, волонтерський рух, спорт і так далі [2].

Підприємства, що формують нефінансову звітність, при розкритті соціальної результативності значну увагу приділяють інформації про розвиток людського капіталу, більшість з них подає опис або хоч би згадку про участь своїх співробітників в різних тренінгах і програмах підвищення кваліфікації; у багатьох розроблена і прийнята об'єктивна система оцінки ефективності роботи та мотивації персоналу.

У багатьох випадках показники результативності використовуються в соціальній звітності, щоб бути корисними в процесі фінансового аналізу, потребують додаткових перетворень або

впровадження в певний контекст, що обумовлює необхідність створення нових методик, які пов'язували б соціальну результативність з економічною [3].

Підготовка такої звітності, як правило, регламентована внутрішніми положеннями і інструкціями відповідних органів.

Зростає значення міжнародних стандартів фінансової звітності як основи для формування і розкриття інформації про вплив діяльності компаній на економіку, навколишнє середовище та суспільство, в якій зацікавлені різні групи її користувачів, в першу чергу потенційні інвестори [4]. Взагалі, складання інтегрованої звітності передбачено МСФЗ 1 (п. 9, 10).

У квітні 2013 р. Міжнародною радою з інтегрованої звітності (IIRC) опублікований прототип Міжнародного стандарту (положення) інтегрованої звітності, який орієнтований на розробку єдиних вимог до розкриття в звітності інформації про створення бізнес-вартості [5].

Важливим напрямом вдосконалення корпоративної звітності у зв'язку з розрізненням різних видів розкриття інформації компаніями стає розробка стандартів інтегрованої звітності, яка охоплює фінансові та нефінансові показники.

Окрім надання матеріалу для внутрішнього фінансового аналізу, інформація про результативність в області стійкого розвитку може знайти місце і в традиційних звітах. Деякі фінансові компанії в якості експерименту об'єднують фінансовий звіт і звіт в області стійкого розвитку в єдиний річний звіт. Такий звіт можна віднести до інтегрованої форми звітності (рис. 1).

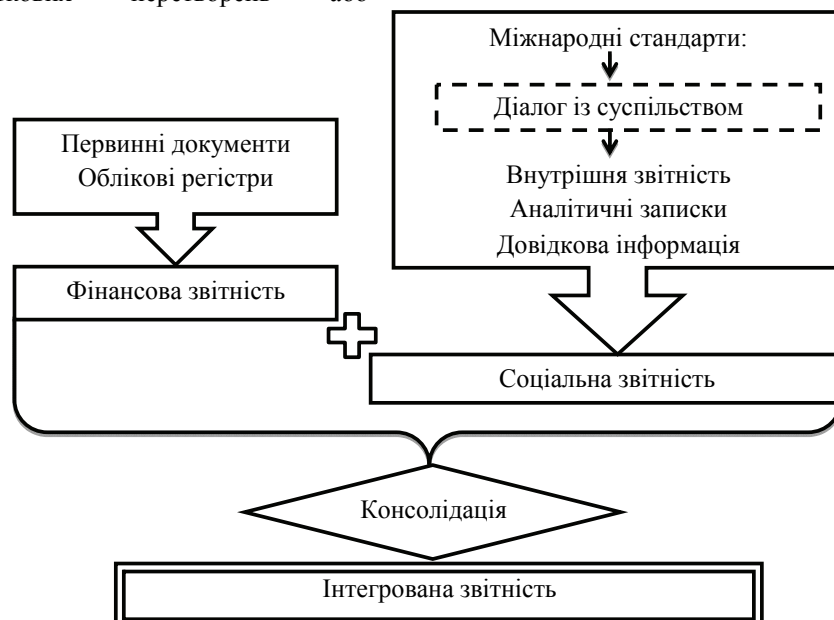

Рис. 1. Процес формування інтегрованої звітності

До переваг соціальної звітності також відносять тісний взаємозв'язок із вигодами від ведення бізнесу; формування довіри до підприємств з боку різних груп впливу, зокрема, для її працівників така звітність є значним стимулом і доказом статусності роботи;

сприяння формуванню іміджу відповідального працевластувача серед молодих фахівців [6].

Дотримання соціальних стандартів і соціальна відповідальність відіграють на міжнародному рівні величезну роль у формуванні ділової репутації

компанії, створенні сприятливого іміджу в очах зацікавлених учасників. Якщо доля репутації у конкурентоспроможності росте то соціальний звіт стає способом захисту цієї репутації [7].

Стосовно України, інтегрована звітність вже почала застосовуватись в деяких компаніях, але на практиці її механізм ще далекий від ідеалу. Передумовами для введення концепції сталого розвитку в нашої країні є прийняття міжнародних стандартів фінансової звітності; «прозорість» інформації про показники ефективності; створення міжфункціональних об'єднань (бухгалтерія, фінанси, міжнародний аудит); підвищення професійних знань; посилення контролю з боку керівництва шляхом скуповування акцій.

Рішення готувати не фінансовий звіт за міжнародним стандартом було ухвалено у квітні 2007 р. конференцією Групи СКМ із корпоративною соціальною відповідальністю. За результатами звітності, СКМ змогла лише порівняти власні підприємства одне з одним, адже дані інших українських компаній недоступні. Завдяки формуванню соціального звіту компанія довела, що принципи соціальної відповідальності не просто задекларовані в офіційних документах, а впроваджуються щодня. За результатами 2008 року СКМ посіла перше місце у національному рейтингу відкритих та відповідальних компаній [7].

Взагалі кількість компаній в Україні, які формують інтегровану звітність, становить близько декількох десятків. Зокрема, корпоративну соціальну звітність вже впровадили наступні вітчизняні суб'єкти господарювання: ФПГ «СКМ», «ДТЕК» [8], ПАТ "Оболонь" [9], Coca-Cola [10], група компаній "ВІДІ Груп" [11] тощо.

Проте основною проблемою є прив'язка GRI до прийнятих в Україні законів і норм у області трудових відносин, екології та економічних показників.

На основі аналізу соціальних звітів 7000 підприємств з 31 країни світу було виявлено, що складання такої звітності допомагає аналітикам визначати корпоративні цінності компанії, а також використання таких звітів знижує рівень неточності прогнозів приблизно на 10 % [12].

ВИСНОВКИ

На сьогодні, під впливом становлення соціально орієнтованої економіки не виникає ніяких сумнівів в необхідності розширення меж бухгалтерського обліку і традиційної фінансової звітності. Щорічно вчені намагаються вдосконалити інтегровану інформаційну систему підтримки фінансової стратегії стійкого розвитку підприємств та провідних корпорацій. Проте існують причини, що заважають конвергенції фінансової і соціальної звітності, одна з яких полягає в необхідності визначення взаємозв'язку показників результативності в соціальній сфері з фінансовими показниками.

Список використаних джерел

1. Андриссен Д. Невесомое богатство. Определите стоимость вашей компании в экономике нематериальных активов [пер. с англ.] / Д. Андриссен, Р. Тиссен. – М.: «Олимп-Бизнес», 2004. – 304 с.
2. Шигун Н.Н. Корпоративная социальная отчетность как перспектива информирования о человеческом капитале отечественных компаний / Н.Н. Шигун, Т.В. Давидюк // Вестник Запорожского национального университета. – 2011. - № 1(9) – С. 173-178.
3. Костирко Р.О. Інтегрована модель звітності компаній: передумови, принципи, складові / Р.О. Костирко//Економіка України. – 2013. - № 2(615). – с. 18-28
4. Давидюк Т.В. Конвергенція бухгалтерської та соціальної звітності в частині людського капіталу: розвиток існуючих підходів / Т.В. Давидюк// Економіка: реалії часу. – 2012. - № 2(3). – с. 123-129
5. Сікорська Т.С. Інтеграція нефінансових показників у звітність суб'єкта господарської діяльності/ Т.С. Сікорська, Осадча О. О.// Молодий вчений. – 2014. – № 6 (09). – с. 38-41
6. Лаговская Е.А. Интегрированная модель отчетности: преимущества и недостатки применения / Е.А. Лаговская // Вестник Брестского государственного технического университета. – 2012. – № 3. – с. 33-36.
7. Буковинська М.П. Соціальна звітність і соціальний аудит: інструменти управління корпораціями // М.П. Буковинська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - № 4. – с. 110-114.
8. Соціальний звіт групи компаній "ВІДІ Груп" за 2011–2013 рр. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vidigroup.com/upload/iblock/af9/work_so_2013_.pdf.
9. Dhaliwal D.S. Nonfinancial Disclosure and Analyst Forecast Accuracy: International Evidence on Corporate Social Responsibility Disclosure / D.S. Dhaliwal, S. Radhakrishnan, A. Tsang, Y.G. Yang // The Accounting Review. – 2012. – Vol. 87. – No. 3. – P. 723–759. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/accr-10218>
10. Інтегрований отчет компанії "ДТЕК" за 2013 г. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtek.com/library/file/dtek-ar2013-ru-ua.pdf>.
11. Отчет об устойчивом развитии ПАО "Оболонь" за 2013–2014 гг. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://report.obolon.ua/img/Obolonreport-2013-14_ru.pdf.
12. Звіт про соціальну відповідальність компанії Coca-Cola за 2010–2011 рр. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assets.cocacolacompany.com/e7/f8/f813c0224520a06e7fb32e20c056/csr-report-2010-2011.pdf>.

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку — це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:**

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції — це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті — з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно — це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua

Коплетта
по-Київськи

87 грн

Борщ Полтавський
з пампушками

65 грн

Вареники

54 грн

У ресторані «Козацька втіха» ви можете не тільки скуштувати традиційні українські страви за аутентичними рецептами, але й почути живу українську музику і співи, а на вході ресторану вас зустрінуть чарівні Мавки.

Чекаємо на Вас!

* * *

РЕСТОРАН-МУЗЕЙ
**КОЗАЦЬКА
ВТІХА**

«Козацька втіха» розташувалась у самому центрі Києва – на вулиці Хрещатик.

До ваших послуг 4 просторих зали та дві VIP кімнати, у яких відтворений традиційний інтер'єр української хати.

Зануртесь в атмосферу українського колориту та скуштуйте такі рідні нашому серцю національні страви за аутентичними рецептами.

Завжди Вам раді!

м. Київ, вул. Хрещатик, 44а
тел.: (044) 279-40-71, (067) 445-65-83, (066) 671-72-13
Ми працюємо з 9:00 – до останнього гостя
kozackavtiha.com.ua